

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Відділ освіти Катеринопільської районної державної адміністрації
Районний методичний кабінет**

Крохмаль Валентина Федорівна

На допомогу молодому вчителю

**Схвалено радою методичного кабінету
(протокол №2 від 12.06.2013 року)**

2013

Зміст

1. Вступ-----	4
2. Поради молодому вчителю-----	4
Золоті правила класоводів-----	4
Заповіді іміджу сучасного вчителя-----	7
Основні риси, притаманні творчому вчителю-----	7
Корисні спілкування щодо спілкування з учнями-----	7
Поради тим, хто віддає своє серце дітям і бажає розвивати свої педагогічні здібності-----	8
3. Циклограма роботи класовода-----	9
Заходи, які здійснює класовод-----	9
Оформлення кабінетів початкової ланки-----	10
Психолого-педагогічна характеристика учнівського колективу-----	11
Соціальний паспорт класу-----	12
Характеристика-----	14
Методичні рекомендації молодому вчителю щодо узагальнення досвіду-----	16
4. Виховна робота -----	17
Структура плану виховної роботи класного керівника-----	17
План виховної роботи-----	17
Орієнтовний план виховної роботи класовода 1-го класу-----	24
Форми роботи педагога з родинами -----	38
Рекомендації по проведенню батьківських зборів -----	38
Нетрадиційні форми роботи з батьками-----	38
Етапи підготовки до батьківських зборів-----	40
Орієнтовний план проведення батьківських зборів-----	40
Анкета для батьків-----	41
Батьківські збори-----	42
Поради батькам-----	43
Орієнтовна тематика бесід-----	51
5. Урок -----	52
Загальні вимоги до уроку-----	52
Вимоги до сучасного уроку-----	53
Самоаналіз до уроку-----	53
Алгоритм підготовки вчителя до уроку-----	54
Мета уроку -----	55
Мета: формування ключових компетентностей-----	55
Основні типи уроків-----	56
Вимоги до техніки проведення уроку-----	57
Вимоги до формування навичок писемного мовлення-----	57
Урок читання -----	58
Урок української мови-----	62
Урок математики-----	65
Урок «Я і Україна»-----	69
Урок образотворчого мистецтва-----	73

Урок з основ здоров'я-----	74
Урок трудового навчання-----	75
Урок фізкультури-----	75
Обсяг домашнього завдання-----	76
6. Індивідуальна форма навчання -----	76
Алгоритм роботи вчителя - початківця в класах з малою наповнюваністю--	77
Індивідуальний навчальний план-----	77
7. Інтерактивні технології навчання-----	79
Варіанти дискусійного навчання -----	79
Варіанти кооперативного навчання -----	80
Варіанти колективно-групового навчання -----	81
8.Ліворука дитина: особливості роботи з нею -----	82
Тест на визначення провідної руки -----	82
9.Рекомендації роботи з ліворукими дітьми-----	83
Продуктивні види діяльності, що розвивають дрібну моторику рук і	
координацію рухів-----	84
Підготовка ліворукої дитини до засвоєння графічної навички письма ---	84
Посадка ліворуких дітей під час письма -----	85
Прийоми тримання ручки-----	86
10..Бібліографія-----	87

Вступ

Молодий учитель уперше переступає поріг класу. Скільки труднощів чекає його попереду! Він немає практики, йому дуже складно, бо ні з чим порівнювати кожную нову педагогічну ситуацію. Він вчиться бути вимогливим і поступливим, суворим і життєрадісним. Якщо всі ці риси йому допомогли виробляти його наставники ще у ВНЗ, то потрібно тільки бути самим собою. Але це, на жаль, буває надто рідко. А діти не чекають. У них свої критерії судження. І ось тоді молодий спеціаліст починає йти по лінії найменшого опору. Підвищений тон. Нервозність. «Погані» бали. Записи в щоденнику. Повчальні бесіди з батьками. «Походи» в кабінет директора або завуча. Як наслідок – відповідна реакція учнів. За самокритичного ставлення до своїх вчинків учитель рано чи пізно знайде правильне рішення. А якщо самокритичного ставлення в молодого спеціаліста немає? Тоді він починає шукати причину всіх своїх невдач у неповноцінності своїх вихованців.

По-різному приходять у школу вчителі, і по-різному складаються їхні долі. Але складність учительської праці полягає в тім, щоб знайти шлях до кожного учня, створити умови для розвитку здібностей, закладених у кожному. Найголовніше – учитель повинен допомогти учневі стати особистістю. Від віри вчителя у можливість кожного учня, від його наполегливості, терпіння, вміння вчасно прийти на допомогу залежать успіхи його учнів на складному шляху пізнання.

У процесі виховання людської особистості діє багато сил, до яких належать і педагог із усіма його духовними багатствами й цінностями. І якщо молодий спеціаліст дуже хоче бути «хорошим учителем», то особливу увагу потрібно звернути на таку рису, як любов до дітей. «Що означає «хороший учитель? – зазначав видатний педагог В.Сухомлинський. – Це насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вміє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі прикрощі, знає душу дитини, ніколи не забуває, що й сам був дитиною».

На його думку, глибока любов до дітей – перша, найголовніша риса, яка має бути властива педагогові, тому, адресуючи побажання молодому вчителю, він писав: «Необхідно, щоб виховання дітей, любов і повага до дітей, вимоги до них і дружба з ними – щоб усе це було самою суттю вашого духовного життя, мій друже».

Саме в любові дорослих до дітей В.Сухомлинський вбачав ту духовну силу, яка здатна вберегти дитяче серце від огрубіння, озлобленості, жорстокості й байдужості. Водночас зазначав, що зло в дитячому серці породжується тільки грубістю, байдужістю дорослих. На його думку, любов педагога до дітей є неодмінною умовою правильного використання такого інструмента як оцінка. «Щоб мати право користуватися цим інструментом, треба передусім любити дитину. Не говорити їй про свою любов, а виявляти любов у турботі про неї».

Учені доводять, що головними рисами вчителя мають бути віра в дитину й любов до неї. «Ось ці два компоненти – віра і любов – і є гарантією того, що

вчитель впорається не лише із завданням навчання, а й із завданням виховання особистості, особистості духовно-моральної, чистої».

На думку відомого педагога Ш.Амонашвілі, вчителі мають бути людьми доброї душі й любити дітей такими, якими вони є. Треба однаково любити і шибеника, і слухняного, і кмітливого, і тугодума, і лінивого, і старанного.

Як визначає відомий психолог І.Бех, у виховному плані важливо, щоб у дитини було відчуття, що її приймають, люблять незалежно від того, високих чи низьких показників вона досягла.

Отже, любов педагога до дітей – одна з важливих умов як духовного, так і морального виховання.

Учитель має пам'ятати, що до кожної дитини в класі треба виявляти чуйність, щирість, не видуляти надмірною увагою обдарованих і не принижувати слабших. Правильно організована робота допоможе кожному учневі відчувати себе здібним, потрібним, цікавим для вчителя і свої товаришів. Сааме це – надійний стимул подальшої навчальної роботи учнів із захопленням, з відчуттям особистої гідності.

Поради молодому вчителю

Золоті правила класовода

1. Учитель має викликати любов і повагу школярів до себе. А це можливо, коли він сам любить, поважає та піклується про кожну дитину, у стосунках з учнями чесний і відвертий.
2. Учителю не слід мати «любимчиків». Дитина прислухатиметься до порад такого вчителя, виконуватиме прохання, ділитиметься з ним найсокровеннішим.
3. Він має бути веселим, жартами підтримувати учнів, створювати позитивну атмосферу.
4. Педагог має правильно використовувати свій час, щоб поповнювати запас енергії завдяки природі, мистецтву.
5. Учителю слід завжди бути доброзичливим. У дитині немає нічого такого, щоб вимагало жорстокості. Зло перемагають добром, любов'ю. Учитель повинен бажати дитині лише добра, виховувати в ній добро власними вчинками, і дитина відповість тим самим.
6. Учителю варто читати більше наукової літератури. З такою Людиною учням завжди цікаво.
7. Завдання вчителя як особистості «знайти себе в собі» й допомогти дітям зробити те саме.
8. Учитель має володіти мистецтвом індивідуальних бесід з дитиною, уміти її вислухати, підтримати в ній вогник самоповаги. Не можна обговорювати поганих вчинків привселюдно. Самоповага народжується із радощів за себе, за свій успіх.
9. Класоводу необхідно створити доброзичливий учнівський колектив, в якому кожна дитина пам'ятає, що поруч з нею людина, з інтересами якої треба рахуватись.
10. Педагогу слід мати гаряче серце й холодний розум, щоб не допустити поспішних, непродуманих рішень; не залежати від настрою.
11. Учителю потрібно дорожити довір'ям дитини, любити її, захищати, поважати її почуття. Тоді між учителем і дітьми складатимуться доброзичливі, щирі стосунки. Педагог має берегти найвище благо: людську гордість, недоторканість особистості, гідність дитини.
12. Класоводу необхідно виховувати в дітей самодисципліну, боротися з лінощами. Разом з батьками слід працювати над тим, щоб дитина сама себе обслуговувала. Діти мають розуміти, що навчання в школі – це їхня найважливіша робота.

Учитель – це той, хто володіє найбільшою педагогічною майстерністю, постійно пробуджує в юному серці бажання бути хорошим, бажання стати сьогодні кращим, ніж учора, почуття самоповаги.

Заповіді іміджу сучасного вчителя

1. Роби все вчасно і професійно.
2. Завжди будь люб'язним, привітним і доброзичливим.
3. Ніколи не говори зайвого. Думай про наслідки сказаного тобою.
4. Пам'ятай, що успішна робота – професіоналізм плюс порядність.
5. Дбай про своє ім'я – це найвища цінність сучасного вчителя.
6. Думай про інших, а не лише про себе. Турбуйся про своїх колег, учнів, - вони створюють твій імідж.
7. Дбай про свій зовнішній вигляд. Пам'ятай: привабливий зовнішній вигляд – запорука позитивного іміджу.
8. Говори й пиши грамотно. Твої мова й мовлення – ознаки інтелекту.
9. Пам'ятай, що впевненість у собі не повинна заважати скромності.

Основні риси, притаманні творчому вчителю

1. Відповідальне ставлення до своєї справи, сумлінне виконання обов'язків у будь-яких ситуаціях і за будь-яких умов.
2. Постійний пошук оптимального способу реалізації завдань, які потрібно виконати, пошук методичних знахідок.
3. Бажання й уміння досягти позитивних результатів навіть за несприятливих умов.
4. Розвиток фантазії, уміння бачити незвичайне навіть у звичних ситуаціях.
5. Прагнення сформуванню творчу особистість школяра.
6. Артистизм, уміння розвивати, стимулювати дитячу уяву.
7. Уміння створювати проблемно-пошукові ситуації, ситуації успіху.
8. Педагогічна тактовність.
9. Загальна культура особистості.

Корисні поради щодо спілкування з учнями

- Дитина спізнилася на урок – її варто запитати, чи не трапилося чого.
- Учень не уважно слухає пояснення вчителя – у коректній формі поцікавитися, які думки, проблеми його відволікають.
- Учень не виконав завдання – буде коректно висловити припущення, що йому завадили серйозні обставини.
- Учень забув удома ручку (зошит, лінійку) – запропонуйте йому свою допомогу.
- Бійка дітей – результат невміння розв'язати конфліктне питання.

- Дитина голосно щось сказала, перебила вчителя – можливо її щось нервує.
- Відчинилися двері під час уроку - мабуть, щось трапилося і вимагає нашого втручання, нашої присутності.
- Ніхто з учнів класу не хоче йти до дошки – чи не страх є причиною цього?
- Учень не був на уроці – висловіть йому співчуття з цього приводу.
- Діти гарно працюють на уроці – в такому випадку висловіть своє задоволення і подякуйте за спілкування.
- У разі несподіваного успіху і вражаючих результатів не бійтеся вигукнути «Браво!» і виразити свою радість.

Поради тим, хто віддає своє серце дітям і бажає розвивати свої педагогічні здібності

- Завжди посміхайтесь.
- Дітей зустрічайте словами: «Я чекала вас!»
- Любіть кожну дитину.
- Відчувайте відповідальність за долю кожної дитини.
- Виховуйте себе, бо особистість виховується особистістю.
- Будьте благородними, бо благородна людина виховується благородною людиною.
- Будьте добрими, бо доброта виховується добротою.
- Милуйтеся красою та допомагайте дітям осягнути щастя бачити красу.
- Поповнюйте свої знання, допомагайте дітям осягнути щастя здобувати знання.
- Любіть і допомагайте дітям осягнути щастя дарувати і приймати любов.
- Проявляйте інтерес до життя дитини.
- Співпрацюйте з нею не тільки у вчинках, ай у думках.
- Спілкуйтеся з дитиною як із дорослим.
- З кожною дитиною встановлюйте особисті, довірливі взаємини.
- Допомагайте дитині знайти своє «Я».
- Радійте, коли вона досягає успіху.
- Культивуйте в собі великий дар терпіння.
- Розмовляйте з дітьми спокійно.
- Висловлюйте дітям подяку за роботу на уроці.
- Слухайте своє серце, бо тільки своїм серцем дійдете до сердець дітей. Висло

Циклограма роботи класовода

Заходи, які здійснює класовод

Щоденно.

- З'ясування причин відсутності учнів на заняттях, фіксація пропусків у класному журналі.
- Бесіди з учнями, які запізнюються.
- Організація чергування по класу.
- Індивідуальна робота з учнями.
- Контроль зовнішнього вигляду школярів.
- Організація харчування дітей.

Щотижня.

- Проведення виховних годин.
- Перевірка щоденників.
- Проведення заходів у класі за планом роботи.
- Робота з активом класу, організація діяльності органів учнівського самоврядування.
- Контроль за виконанням доручень.
- Організація прибирання території пришкольної ділянки.
- Робота з батьками.
- Робота з вчителями, які працюють у класі.
- Зустріч зі шкільним лікарем (медсестрою), отримання довідок про хвороби учнів.

Щомісяця.

- Проведення класних зборів.
- Проведення бесіди з безпеки життєдіяльності.
- Організація чергування класу по школі.
- Відвідування уроків учителів-предметників у своєму класі.
- Тестування, анкетування учнів з метою вивчення їхніх індивідуальних особливостей та аналізу розвитку учнівського колективу.
- Контроль за станом підручників.
- Зустрічі з батьківським активом.
- Відвідування учнів удома.

Один раз на семестр.

- Оформлення класного журналу за підсумками семестру, складання звіту.
- Заповнення табелів успішності та видавання їх учням.
- Проведення батьківських зборів.

- Участь у роботі семінару, методичного об'єднання .
- Аналіз виконання плану роботи, корекція плану виховної роботи.
- Складання плану роботи на канікули.

Один раз на рік.

- Аналіз та складання плану виховної роботи.
- Проведення відкритого виховного заходу.
- Оформлення осорбових справ учнів.
- Статистичні відомості про клас (на 5 вересня).
- Написання характеристик (за необхідності).

Оформлення кабінетів початкової ланки

1. На передній стіні класу, ліворуч чи праворуч від дошки на спеціальних стендах допоміжний матеріал тривалого користування: алфавіт, зразки виконання певних дій, з другого боку – змінна наочність: «Говори правильно», «Пиши правильно», «Зразок міркування», годинник із виразним циферблатом; піскові годинники на 1, 3, 5 хв; крім того, 1-2 маленькі переносні дошки, які легко розвертати в той чи інший бік.
2. Для проведення дослідів і демонстрування об'ємних наочних посібників на уроках «Я і Україна» зручно користуватися пересувною підставкою, яка дає змогу розвертати приладдя й посібники під таким кутом, щоб їх могли спостерігати учні лише одного класу (якщо вчитель працює в класі-комплекті).
3. Шафа і поличка розташовані так, щоб створювалися певні секції, в яких треба розмішувати дидактичний матеріал, таблиці, роботи учнів, матеріали з роботи з дитячою книгою та з позакласного читання. На вільній частині стіни бажано повісити довгу дошку. Використання цієї дошки значно розширює можливості вчителя для керівництва індивідуальною і груповою роботою учнів на уроці.
4. «Куточок символіки».
5. «Куточок класу».
6. «Куточок читача» зі списком рекомендованої літератури для роботи з дитячою книжкою (який змінюють перед кожним уроком), результатами перевірки техніки читання, нормами темпу читання для цього класу, відзначенням кращих читачів.
7. «Куточок розвитку логічного мислення школяра».
8. «Календар погоди», який ведуть учні.
9. Навчальні таблиці і картини, які розміщуються в спеціально обладнаних вузьких шафах-ящиках під класною дошкою. Карти і навчальні таблиці, наклеєні на тканину, зручно зберігати скрученими в рулони та підвішеними за допомогою гаків до горизонтальних штанг.

Крім того мають бути спеціальні приміщення, в тому числі класна та ігрова кімнати, а також кімната для відпочинку (сну) для першокласників, обладнана ліжками. Забороняється обладнання спальних кімнат двоюрисними ліжками.

Навчальне обладнання, пронумероване і надписане, зберігається у ящиках з прикріпленими етикетками за розділами програми і класами.

Підручники та навчальні посібники учнів першого класу рекомендується зберігати в кабінеті.

Психолого-педагогічна характеристика учнівського колективу

Клас _____

Класний керівник _____

У класі навчається _____ учнів, серед них _____ дівчат, _____ хлопців.

Вчаться:

На «відмінно» _____ учнів, а саме:

на «добре» _____ учнів, а саме:

Мають задовільні оцінки: _____ учнів.

Уміють зосереджуватися, самостійно працювати, виявляють активність:

Потребують _____ постійного _____ контролю:

Переважає _____ ставлення _____ до _____ навчання:

Активно-позитивне _____ в _____ учнів

Позитивно-пасивне _____ в _____ учнів

На атмосферу в класі впливають такі фактори, як доброзичливі відносини між учителями та учнями; учнів між собою; учителя і батьків; взаєморозуміння учнів та батьків (необхідне підкреслити).

Класний колектив згуртований, не згуртований.

Дані соціометрії.

Лідери

_____ .
Прийняті

_____ .
Не

_____ .
прийняті

_____ .
Ізольовані

_____ .
Учні мають різнобічні інтереси.

Займаються в гуртках _____ учнів.

Зайняті в спортивних секціях, школах _____ учнів.

У школа, студіях образотворчого мистецтва _____ учнів.

У музичних школах _____ учнів.

У вокальних та хорових студіях _____ учнів.

У гуртках:

танцювальних _____ учнів;

театральних _____ учнів;

технічного профілю учнів _____ учнів;

декоративного мистецтва _____ учнів;

натуралістичних _____ учнів;

науково-пізнавальних _____ учнів.

Резервами розвитку класного колективу є колективні справи, екскурсії, спільні заходи з батьками та іншими колективами.

Загальний рівень вихованості та культури класного колективу: високий, середній, низький. (Необхідне підкреслити).

Соціальний паспорт класу

Кількість учнів _____.

Дівчаток _____.

Хлопчиків _____.

Повних сімей _____.

Неповних сімей _____.

Неблагонадійних сімей _____.

№	П. І. Б.	Причини

Багатодітних сімей _____.

№	П. І. Б. батьків	Діти	Заклад

Сімей загиблих працівників УВС _____.

Дітей під опікою _____.

№	П. І. Б. дитини	П. І. Б. опікунів

Напівсиріт

Матерів – одначок

Батьків – однаків

Сімей чорнобильців

Внутрішньошкільний облік

№	П. І. Б. дитини	Причина

--	--	--

Облік у службі справ неповнолітніх

№	П. І. Б. дитини	Причина

Дітей-інвалідів _____ .

№	П. І. Б. дитини	Діагноз

Дітей з хронічними захворюваннями _____ .

№	П. І. Б. дитини	Діагноз

Віруючі

**Характеристика
про рівень розвитку та результати оволодіння
усіма компонентами навчальної діяльності
учня _____ 1-го класу
загальноосвітнього навчального закладу № _____
смт Катеринопіль**

1. Стан здоров'я (група, діагноз), вік, Фізичний розвиток. Динаміка: зір, слух, опорно-рухова система, вади мовлення.
2. Ставлення до навчання (позитивнее, задовільне, індиферентне).
3. Особливості психічної адаптації (повна, виражена, помірна, початкова, відсутня).
4. Загальний рівень готовності до подальшого навчання (мотиваційна, інтелектуальна, особистісна, фізична).
5. Особливості пізнавальної сфери:

- увага – довільна, мимовільна; властивості уваги: зосередженість (спостережливість та якість), стійкість, обсяг, розподілення, переключення;
- пам'ять (образана, словесно-логічна, моторна, емоційна), короткочасна та довготривала;

мислення (художній тип – логічний тип; наочно-дійове, наочно-образне, абстрактне); властивості: самостійність, широта, гнучкість, швидкість, критичність);

- уява;

- працездатність;

- дрібна моторика.

6. Інтереси, нахили (пізнавальні) до розумової, практичної, художньої діяльності, спілкування з дітьми.

7. Індивідуально-психологічні особливості:

тип темпераменту (холеричний, сангвінічний, флегматичний, меланхолічний);

характер (цілісний, повний протиріч):

темп роботи – швидкий, середній, повільний;

якість роботи – хороша, задовільна, незадовільна;

реакція на зовнішні подразники – збуджена, урівноважена, повільна;

включення в роботу та перехід до іншого виду діяльності – швидкий, повільний;

риси характеру:

ставлення до речей (бережливий – не бережливий, охайний – неохайний);

ставлення до людей (альтруїст – егоїст, принциповий неприциповий, щедрий – скупий, стриманий – нестриманий тощо);

рівень самооцінки (об'єктивна, завищена, занижена);

ставлення до власних успіхів та невдач;

ставлення до праці і навчання (відповідальний – безвідповідальний, працелюбний – лінивий тощо);

цінності;

страхи.

8. Емоційно-вольова сфера (наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, нерішучість). Типові випадки відхилень у поведінці. Позиція в колективі: формальний – неформальний лідер, популярний, малопопулярний, ізольований, відторгнутий.

9. Рівень вихованості.

10. Чіткість виховання інструкції дорослого. Реакція на надання допомоги.

Компоненти навчальної діяльності визначаються відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти та методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук України «Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи».

Методичні рекомендації молодому вчителю щодо узагальнення досвіду

1. Уважно стежите за науково-методичною літературою, ведіть бібліографію літератури з питання, що цікавить Вас.
2. Зберігайте і накопичуйте матеріали, що відображають досвід Вашої роботи: плани, конспекти, дидактичні посібники, питання учнів, відповіді, свої спостереження, за духовним розвитком школярів. Відзначайте при цьому Ваші сумніви, невдачі.
3. Обираючи тему для узагальнення досвіду, постарайтеся врахувати успіхи і недоліки у вашій роботі і ваших товаришів. Доцільно узяти тему, яку Ви вважаєте найбільш важливою і потрібною, і постарайтеся її оформити як можна точніше, конкретніше.
4. Визначте форму узагальнення. Це може бути доповідь, стаття. Але можна узагальнити досвід і по іншому. Наприклад, привести систему Ваші методичні матеріали (плани, картки, схеми, види самостійних вправ учнів), супроводжуючи їх короткими роз'ясненнями.
5. Складіть короткий план теми (3-4 основних питання), потім складіть по темі тези. Пригадайте і помістіть в плані факти, які будуть використані як підстава для Ваших висновків. Знову і знову уточнюйте план; вже в ньому має бути основна ідея і логіка викладу теми.
6. Далі доповідь. Спочатку - чернетка. До межі скорочуйте введення, уникайте спільних фраз. Літературу використовуйте не для повторення вже сказанного, а для поглиблення і систематизації своїх спостережень і висновків.
7. Оцінюйте практично свій досвід. Кажучи про успіхи, не забудьте розповісти про недоліки, труднощі, помилки. Головний критерій хорошого досвіду – результати. Розповідь про досвід непереконлива і малоцікава, якщо в ній не показано, як зростають і розвиваються учні.
8. Матеріал прагніть викладати коротко, просто, логічно, послідовно, уникаючи повторень.
9. Працюючи над темою, радьтеся з колективом, зі своїми колегами, розповідайте їм про свої труднощі, сумніви. Так можуть з'явитися коштовні думки, потрібні факти.
10. Підберіть і належним чином оформіть додатки (схеми, карти, таблиці, роботи учнів, списки літератури і так далі).
11. Пам'ятайте, що, узагальнюючи педагогічний досвід, Ви виконуєте важливий суспільний обов'язок, сприяєте подальшому поліпшенню справи навчання і виховання дітей.

Виховна робота

Структура плану виховної роботи класного керівника

1. Вступ.
2. Основні виховні заходи.
3. Індивідуальна виховна робота.
4. Заходи щодо охорони здоров'я. Запобігання травматизму та нещасним випадкам з дітьми.
5. Робота з батьками, громадськістю, трудовими колективами.

План виховної роботи у ... класі на 20.. – 20.. н.р.

Аналіз виховної роботи у класі за 20.. – 20.. навчальний рік.

У минулому році мною були визначені цілі та завдання для дитячого колективу й для себе як класовода. У першу чергу запланувала організацію класного колективу, формування в учнів позитивного відношення один до одного. Проводила роботу з виховання пізнавальних інтересів у школярів. Також визначила завдання в таких аспектах виховання:

- зміцнення здоров'я учнів і виховання в них здорового способу життя;
- виховання поважного відношення до праці;
- створення дитячого колективу.

На мою думку, завдання виконані. Всі учні класу зацікавлені у навчанні. Фізичний розвиток відповідає віковим нормам. Особлива увага була спрямована на згуртування класного колективу. Для рішення поставлених завдань було проведено багато дитячих заходів: бесіди, ігри, святкові ранки, конкурси. Клас наш дружний, всі діти беруть активну участь у змаганнях і конкурсах.

Проводилась індивідуальна робота з окремими учнями, досліджувалась особистість учнів. Роботі з батьками приділялось багато уваги:

- батьківські збори різної тематики;
- індивідуальні бесіди.

Проте, й досі існують деякі протиріччя. Тому визначені завдання на наступний навчальний рік.

З метою покращення навчально-виховної роботи передбачаю такі цілі:

- забезпечити подальше згуртування і організацію дитячого колективу;
- озброїти учнів глибокими і міцними знаннями, формувати у них першооснови наукового світогляду;

- виховувати дружні відношення і стосунки з товаришами; формувати навички культурної поведінки;
- широко залучати батьків до навчально-виховної діяльності з дітьми;
- виховувати любов і повагу до праці, до людей різних професій, бережливе відношення до здобутків людської праці.

Виховну роботу планую на науково - правовій базі освітньої галузі, зокрема:

1. Декларації прав дитини;
2. Конституції України;
3. Законі України «Про освіту»;
4. Законі України «Про мови в Україні»;
5. Законі «Про загальну і середню освіту»
6. Конвенції про права дитини.

Характеристика

У класі навчається ... учнів: ... дівчаток і ... хлопчиків. ... учнів 200_р. народження, ... учнів 200_р. народження.

Всі діти фізично розвинені, здорові, енергійні, рухливі, люблять брати участь у різних позаурочних заходах, з великим бажанням і відповідальністю виконують різні доручення. Регулярно відвідують школу, найчастіші пропуски бувають у зв'язку з хворобою.

У спілкуванні з учителями учні проявляють стриманість, порядність. Виховання дітей у сім'ї та школі впливає на характер дітей. Більшість учнів вимогливі до себе, готові прийти на допомогу один одному.

За період навчання виділилася група дисциплінованих, сильних і здібних учнів у навчанні. Це ... (*прізвища дітей*). Вони старанно, наполегливо відносяться до навчання. Але поряд з цими учнями є діти слабші: ... (*прізвища дітей*). Ці діти повільно сприймають і засвоюють навчальний матеріал, мають конкретне мислення, слабку короткочасну пам'ять, нестійку увагу, працюють з допомогою вчителя, рідше за зразком або алгоритмом.

Потребують додаткової індивідуальної підтримки вчителя в тісному контакті з батьками: ... (*прізвища дітей*)

Більшість дітей ставиться до навчання відповідально.

«Наші доручення»

№	Прізвище, ім'я учня	Доручення

Інтереси і захоплення

Прізвище,	Гурток	Секція	Дні тижня	Час	Примі

ім'я учня					ТКИ

Робота з батьками

1. Продовжувати підтримувати тісний зв'язок з батьківським комітетом.
2. Провести батьківські збори на різну тематику.
3. Продовжувати відвідувати учнів дома, проводити індивідуальні бесіди про успіхи дитини в навчанні.
4. Залучати батьків до організації та проведення дитячих свят, екскурсій.
5. Організувати батьків до участі в ремонті класу, школи.

<i>Вересень</i>	<i>1. Батьківські збори на тему:...</i> <i>2. Індивідуальна робота з батьками учнів...</i>
<i>Жовтень</i>	<i>1. Виступ батьків учня на виховній годині.</i> <i>2. Підготовка і проведення екскурсії на підприємство/до Києва.</i>
<i>Листопад</i>	
<i>Грудень</i>	<i>1. Відвідування родин учнів.</i> <i>2. Підготовка і проведення Новорічного свята.</i>
<i>Січень</i>	
<i>Лютий</i>	
<i>Березень</i>	
<i>Квітень</i>	
<i>Травень</i>	

Соціальний паспорт ... класу

<i>Клас</i>	<i>За списком</i>	<i>Сироти та позбавлені батьківських прав</i>	<i>Під опікою</i>	<i>Неповні сім'ї</i>	<i>Багатодітні сім'ї</i>	<i>Учні з «кризових» сімей</i>	<i>Учні з малозабезпечених сімей</i>	<i>Схильні до правопорушень</i>	<i>Знаходяться на обліку в КМСД</i>	<i>«Група ризику»</i>	<i>Діти - інваліди</i>	<i>Не мають статусу потерпілого від ЧАЕС</i>	<i>Індивідуальне навчання</i>	<i>Підготовча група</i>	<i>Спеціальна медична група</i>

Банк даних дітей з багатодітних сімей ... класу

№	Прізвище, ім'я, по-батькові	Дата народження	Домашня адреса	Відомості про батьків	Кількість

Відомості про батьків

ПІБ матері або батька	Рік народження	Місце роботи, посада	Робочий і домашній телефон	Житло-побутові умови	Члени батьківського комітету

Ціннісне ставлення до себе

Виховні досягнення:

- *допомогти усвідомити учням цінність власного життя і збереження здоров'я;
- *навчити розпізнавати прекрасне у собі, основ самооцінки, самоконтролю, саморегуляції, самоповаги, почуття гідності, безпеки власної життєдіяльності;
- *надати знання про ведення здорового способу життя.

№	Дата	Зміст
1.		«Що потрібно знати про свій характер»
2.		
3.		
4.		
5.		

Ціннісне ставлення до сім'ї, людини, людей

Виховні досягнення:

- *передбачаю сформувані основи національних та загальнолюдських цінностей;
- *уміння та навички підтримки та збереження міжособистісної злагоди, мирних розв'язань конфліктів;
- *здатність враховувати думку інших людей;
- *адекватно оцінювати власні вчинки й вчинки інших людей.

№	Дата	Зміст
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		«Шануй батька і неньку»

Ціннісне ставлення до праці

Виховні досягнення:

- *сформувані поняття та уявлень про важливість праці у житті людини;
- *сформувані вміння і навички самообслуговуючої праці;
- *почуття відповідальності, вимогливості до себе, старанності;
- *виховувати повагу до людей праці.

№	Дата	Зміст
1.		
2.		«Землю сонце прикрашає, а людину праця»
3.		

Ціннісне ставлення до природи

Виховні досягнення:

- *формувані поняття та уявлення про довкілля;
- *усвідомлення краси природи, як унікального явища та її функцій в житті людини;
- *необхідність гармонійного спілкування людини та природи, відповідального ставлення до неї.

№	Дата	Зміст
1.		
2.		«Екологічна стежка в різні пори року»
3.		
4.		
5.		

Ціннісне ставлення до культури і мистецтва

Виховні досягнення:

- *формувані естетичні почуття, уявлення, знання про прекрасне в житті і мистецтві;
- *основ про видову специфіку мистецтв, засобів їх виразності;
- *вміння відчувати та розуміти художні образи;
- *навичок виконувати творчі завдання.

№	Дата	Зміст
1.		
2.		«Краса природи в творах образотворчого мистецтва»
3.		
4.		
5.		«Музичний фольклор рідного краю.»

Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави

Виховні досягнення:

- *Формувати основні поняття про народ, націю, суспільство, державу;
- * усвідомити приналежність до української держави і народу;
- * шанувати історію і мову свого народу;
- * виховувати почуття гордості і поваги до своїх батьків, знання культури свого народу.

№	Дата	Зміст
1.		
2.		Бесіда «Символи моєї держави»
3.		Оформлення альбому «Мій рідний край»
4.		
5.		
6.		

Індивідуально – виховна робота

1.	Зустріч з друзями «Мийдодира». Бесіда про зовнішній вигляд учнів.	<i>(прізвища учнів)</i>
2.	Зустріч з медсестрою школи. Бесіда «Значення здоров'я для людини».	<i>(прізвища учнів)</i>
3.	Подорож до «Країни чарівних слів». Культура мовлення і спілкування учнів.	<i>(прізвища учнів)</i>
4.	Практичне заняття «Режим дня». «Вчимося та відпочиваємо».	<i>(прізвища учнів)</i>
5.	Вибір корисної для здоров'я їжі.	<i>(прізвища учнів)</i>
6.	Ігрові ситуації «Я вдома», «Один дома».	<i>(прізвища учнів)</i>
7.	Конкурс малюнків «Як ми навчилися берегти і зміцнювати своє здоров'я».	<i>(прізвища учнів)</i>
8.	Екскурсія «Ми – пішоходи».	<i>(прізвища учнів)</i>
9.	«День народження мого друга». Колективне виготовлення подарунків.	<i>(прізвища учнів)</i>
10.	Хвилинка – настанова. Правила поведінки в школі, в класі, на уроці, на перерві.	<i>(прізвища учнів)</i>
11.	Практичні заняття. «Чергуємо в класі, чергуємо в їдальні».	<i>(прізвища учнів)</i>
12.	Гра «Як навчитися вчитися», «Як стати справжнім школярем».	<i>(прізвища учнів)</i>

Орієнтовний план виховної роботи класовода 1-го класу

Виховні заходи	Індивідуальна робота з учнями	Заходи щодо охорони здоров'я	Заходи щодо формування органів учнівського самоврядування	Робота з батьками
І семестр				
Вересень				
День знань. Свято першого дзвоника.				Батьківські збори
Декадник «Увага, діти!»		Бесіда1 із циклу бесід на тему «Попередження нещасних випадків»		
Подорож у світ книги. Ознайомлення з українськими народними казками, легендами, загадками.				
Трудовий десант				
Виховна година. Родинне свято «Будьмо знайомі»				
Подорож у світ книги «Ми до тебе, казко, в гості завітали»		Бесіда2 з циклу «Попередження нещасних випадків»		
Вирушаємо у квіткову подорож –свято квітів			Збори «Пізнаюк» «Обов'язки і завдання учнів у класі». Обрання активу класу	
Хвилинка «Чомучок». Цикл бесід на тему «Правила ввічливості» Бесіда 1				Створення клубу батьківського спілкування. Засідання 1.
Бесіда «Що таке чергування в класі?»		Практичне заняття. Гра «Я йду в школу»		
Виховна година. Екскурсія «Подорож в осінь»				Зустріч із сім'ями учнів

Усний журнал «Народні прикмети. Осінь»		Бесіда 3. Цикл «Попередження нещасних випадків»		
			Зустріч з волонтерами. Народознавчий ігровий серпантин «Квач»	Зустріч із сім'ями учнів
Хвилинка «Чомучок». Бесіда 2. Цикл «Правила ввічливості»	Бесіда «Твоя зовнішність»			
Практичні заняття «Чистота-це здоров'я»				
Практичні заняття «Чистота-це здоров'я»				
Виховна година. Свято «Посвята в школярі»				
Цикл бесід на тему «Народні свята» Бесіда 1				
	Відвідування сімей учнів, вивчення характеру взаємостосунків батьків і дітей у них		Зустріч із волонтерами. Ігрова програма «Котигорошко в гостях у дітей»	
Хвилинка «Чомучок». Бесіда 3. Цикл «Правила ввічливості»				
Практичні заняття. Пересаджування кімнатних рослин		Цикл бесід на тему «Рости здоровий». Бесіда 1		
Виховна година. КВК «У колі рідної сім'ї»				
Екскурсія в бібліотеку				
Виставка «Фірмових страв» сім'ї «Чарівний горщик»				
День бібліотек				
		Цикл бесід на тему «Рости		Клуб батьківського

		здоровий». Бесіда 2		спілкування. Засідання 2
Жовтень				
Місячник правової освіти і виховання				
Практичні заняття. «Лікарня для книг»	Бесіда «Бережи книгу»			
Свято для вчителя «Учитель-розгорнута книга»				
Виховна година. Вибіркове ознайомлення учнів з «Декларацією прав дитини» (бесіда)				Зустріч із сім'ями учнів
Огляд дитячої преси за текстами газет «Казковий вечір»				
			Зустріч з волонтерами. Бесіда «Що входить в обов'язки чергового»	
		Хвилинка «Чомучок». Цикл «Рости здоровий». Бесіда 3		
Зустріч з Королевою чистоти (конкурс)				
Виховна година. Зустріч з дільничим інспектором				
	Бесіда «Достойна поведінка дітей в школі –обов'язок кожного»	Бесіда 4. Цикл «Попередження нещасних випадків»		
			Зустріч з волонтерами. Народознавчий ігровий серпантин «Грушка»	
Бесіда 2. Цикл «Народні свята»		Шоу-показ осінньої колекції одягу «Осінь-2013»		
Практичні заняття. Виставка				

«Талановиті пальчики»				
Виховна година. Бесіда за круглим столом «Наші сімейні традиції»				
Підготовча робота до інсценізації української народної казки «Рукавичка»	Бесіда «Чарівні слова в твоєму житті»			
			Зустріч з волонтерами. Допомога в інсценізації казки «Рукавичка»	
Хвилинка «Чомучок». Бесіда 5. Цикл «Правила ввічливості»				
Конкурс молодих господарочок				
Виховна година. Родинно-сімейне свято «Тато, мама, я-дружна сім'я»				
Свято казки «Рукавичка»				
		Хвилинка «Чомучок». Цикл «Попередження нещасних випадків». Бесіда 5	Зустріч з волонтерами. Розповідь про права та обов'язки дитини в дитячому оточенні	
Листопад				
Місячник культури				
Виховна година. Бесіда «Чарівні слова»				
Конкурс «Розповім я вам казочку»				Клуб батьківського спілкування. Засідання 3
			Зустріч з волонтерами. Народознавчий ігровий серпантин «Котик і Мишка»	
Хвилинка «Чомучок». Бесіда 6. Цикл «Правила ввічливості»				

Конкурс «Твоє робоче місце – взіреть чистоти»				
Виховна година. Година спілкування «Про що розповів сімейний альбом?»				
Вікторина «Невичерпне джерельце»				
Виставка «Вишиванки моєї матусі» (зустріч з гуртком «Вишиванка»)				
Хвилики «Чомучок». Цикл «Правила ввічливості». Бесіда 7				Відвідування сімей учнів
Козацькі забави				
Виховна година. Бесіда «Україно! Це твої символи»				
Виставка улюблених книг «Що за диво ці казки»		Хвилики «Чомучок». Цикл «Попередження нещасних випадків». Бесіда 6		Засідання батьківського комітету
Хвилики «Чомучок». Бесіда 8. Цикл «Правила ввічливості»				
				Відвідування сімей учнів
Всесвітній день дітей				
			Класні збори. Звіт родини «Пізнайки» «Як ми виконуємо свої обов'язки»	
Огляд дитячої преси. Ознайомлення з журналом «Малятко»				
			Зустріч з волонтерами. Народознавчий	

			ігровий серпантин «Мак»	
		Цикл «Рости здоровий». Бесіда 4		
Бесіда «Рослини- символи України»				
Виховна година. Концерт «Веселковий світ України»				
Огляд дитячої преси. Ознайомлення з журналом «Пізнайко»				
Грудень				
Місячник народознавства				
Всесвітній день боротьби зі СНІДом				
Конкурс малюнка «Стежинка здоров'я»		Цикл «Попередження нещасних випадків». Бесіда 7		
Хвилинки «Чомучок». Цикл бесід на тему «Рід. Родина. Рідня». Бесіда 1.				
Трудовий десант				
День Збройних сил України				
Виховна година. Змагання «Ростемо спритними, міцними, здоровими»				Клуб батьківського спілкування. Завдання 4
Розучування колядок, щедрівок	Бесіда «Що мені подобається в школі, а що - ні»			
			Зустріч з волонтерами. Бесіда «У наших серці – Україна»	
Хвилинки «Чомучок». Бесіда 2. Цикл «Рід. Родина. Рідня»				Відвідування сімей учнів

День прав дитини				
Бесіда 5. Цикл «Народні свята»			Зустріч з волонтерами. Правова гра	
Виховна година. Родинне свято «Свято нашого роду»				
День Наума. Розучування колядок, щедрівок			Класні збори «Підсумки навчально-виховного процесу за I семестр». Звіт старости класу	
Конкурс «Перлини народної творчості» (допомога волонтерів)				
Хвилинка «Чомучок». Бесіда 3. Цикл «Рід. Родина. Рідня»				Відвідування сімей учнів
Трудовий десант				
Свято Миколая. Бесіда 6. Цикл «Народні свята»				
Виховна година. Свято сміху «Весела перерва»				Відвідування сімей учнів
Розповідь про обереги їх родин		Цикл «Попередження нещасних випадків». Бесіда 8		
	Бесіда з учнями «Обережно! Дорога може бути слизькою»		Зустріч з волонтерами. Народознавчий ігровий серпантин «Баба Завірюха»	
Хвилинка «Чомучок. Цикл «Рід. Родина. Рідня». Бесіда 4				
Трудовий десант				
Виховна година. Тематичний Брейн-ринг «Україно, моя Україно»				
Виставка дитячих			Зустріч з	

робіт гуртка «Вишиваночка»			волонтерами. Підготовка до святкування Нового року	
Трудовий десант. Виготовлення ялинкових прикрас				Батьківські збори 2
Свято «Новорічна казка»				
II семестр				
Січень				
Місячник родинного виховання				
Обрядові дієства. Вертеп «Неси, хазяїне, дідух у хату»				
Фестиваль шедрівок				
Конкурсно- розважальна програма «Хай щасливим буде світ»				
Виховний захід на тему «Святе Водохреще»				
			Збори родини «пізнайки» на тему: «Наші завдання на II семестр»	
Оздоровча прогулянка				Батьківські збори №3
День Соборності України				
Виховна година. Круглий стіл «Зимові клопоти»				
В гостях у книжки. Бесіда «Історія книжки»	Зустріч із психологом			
Гра-змагання «Метання снігових кульок»				Відвідування сімей учнів
Хвилинка «Чомучок». Цикл бесід «Усе про все на світі». Бесіда 1			Збори ради класу	
Виховна година.				

Родинне свято «Невичерпне джерельце»				
Лютий				
Декадник «Здоровий спосіб життя»				
Прогулянка в зимовий сад				Клуб Батьківського спілкування. Засідання 6
Гра-змагання «Веселі старти «Пізнайко»»			Рейд-огляд класу майновою комісією	
	Бесіда «Чистим і охайним» (з хлопчиками класу)	Хвилинки «Чомучок». Цикл бесід «Усе про все на світі». Бесіда 2		
Трудовий десант				
Виховна година. Бесіда «Турбота про здоров'я»				Відвідування сімей учнів
Подорож у минуле «Козацькі герої»				
Спортивно- розважальна гра «Поклик джунглів»			Зустріч із волонтерами. Лекторій «Шкідливі звички. Що це?»	
Конкурс малюнка «У здоровому тілі – здоровий дух»		Цикл бесід з попередження травматизму. Бесіда 1		
Рейд «Бережи шкільне майно»				Засідання батьківського комітету
Класні збори «Пізнайків», «Коли я виросту, то ніколи...»				
Хвилинки «Чомучок». Цикл бесід «Народні свята». Бесіда 1				
Огляд преси за текстами хурналу «Пізнайко»	Бесіда «Ти і твої товариші»			
Фольклорна експедиція «Веснянки, танці мого народу»				Відвідування сімей учнів
Трудовий десант				

Виховна година. Тестування «Що мені подобається в школі, а що – ні?»				Відвідування сімей учнів
Конкурс «Весняночки мої, веснянки»		Цикл бесід з попередження травматизму. Бесіда 2		
			Зустріч із волонтерами. Народознавчий ігровий серпантин	
Хвилинки «Чомучок». Цикл бесід «Духовні цінності людини». Бесіда 1				
Виховна година. Свято зустрічі весни «Прийди весно, красна»				
Березень				
Шевченківська березниця				
Усний журнал «Якби не він, то нас не знав би світ»				
Розучування віршів про маму, бабусю				Зібрання батьківського комітету
		Хвилинки «Чомучок». Цикл бесід з попередження травматизму. Бесіда 3		
Конкурс декламаторів «Я і Кобзар»			Рейд-огляд класу санітарною службою	
Виховна година. Екскурсія в сад «Весна в нашому садку»				Клуб батьківського спілкування. Засідання 7
Родинне свято «Мамина пісня, бабусина казка»				
Виставка дитячих робіт гуртківців «Вишиванка»			Зустріч із волонтерами. Звіт голови родини «Пізнайки»	
Хвилинки				

«Чомучок». Цикл бесід «Усе про все на світі». Бесіда 3				
Трудовий десант. Бесіда «Ціна однієї хвилини»				
Виховна година. Конкурс «Чарівна україночка»				
Практичне заняття. Вивчення пісень про маму		Цикл бесід з попередження травматизму. Бесіда 4		
			Гра-подорож «Професії». Допомога волонтерів	Відвідування сімей учнів
Зустріч із заступником директора з виховної роботи. «Розкажу я вам казочку»				
Виставка колекції «Світ моїх захоплень»	Бесіда «Скромність прикрашає людину»			
Виховна година. Свято «День птахів»				
Ігри наших бабусь				Відвідування сімей учнів
Виховна година. Бесіда «Тепло батьківського дому»				
Огляд преси за матеріалами газети «Казковий вечір»	Бесіда «Чарівні слова»			
			Зустріч із волонтерами. Народознавчий ігровий серпантин «Подoliaночка»	
Хвилинки «Чомучок». Цикл бесід «Духовні цінності людини». Бесіда 2				
Квітень				
Конкурсне змагання на тему				Засідання батьківського

«Веселий ярмарок сміху»				комітету
Екологічний місячник				
Виховна година. Екскурсія «Екологічна стежина»				
Конкурс малюнків «Весна красна»				
Розучування загадок, прикмет про весну	Зустріч психолога з дітьми, схильними до правопорушень			
		Хвилинка «Чомучок». Цикл бесід з попередження травматизму. Бесіда 5		Клуб батьківського спілкування. Засідання 8
Рейд-огляд стану парт				
			Класні збори. Звіт роботи родини «Пізнайки»	
Огляд преси за матеріалами журналу «Барвінок»				Відвідування сімей учнів
Гра-подорож «Я-частика природи»	Бесіда «Такі небезпечні ігри» (з хлопчиками в класі)			
Хвилинка «Чомучок». Цикл бесід «Усе про все на світі». Бесіда 4				
Рейд-огляд «Стан підручників»				
Виховна година. Усний журнал «Хліб-усьому голова»				
		Конкурс малюнка «Рости здоровий»		
			Зустріч із волонтерами. Вивчення весняних обрядових пісень	
Хвилинка				

«Чомучок». Цикл бесід «Духовні цінності людини»				
Трудовий десант. Пересаджування кімнатних квітів				
Виховна година. Свято «Сонячний коровай»				Збори батьківського комітету
День Чорнобильської трагедії				
Розваги «Пограйио»				
	Бесіда «Навчання – головне завдання школяра»	Хвилинки «Чомучок». Цикл бесід з попередження травматизму. Бесіда 6		
Трудовий десант. Акція «Посади дерево»				
Травень				
Місячник патріотичного виховання				
Виховна година. Бесіда «Рідна країно моя»				
Огляд преси за матеріалами газети «Казковий вечір»				
			Зустріч із волонтерами. Народознавчий ігровий серпантин. Пісня-гра «Соловейко»	
				Засідання клубу батьківського спілкування «Діалог»
Хвилинки «Чомучок». Цикл бесід «Народні свята». Бесіда 2				
Святкування Дня перемоги				
Літературно-мистецький конкурс малюнків і	Бесіда «Мій режим дня»			

віршів, присвячений місячнику патріотичного виховання				
			Зустріч із волонтерами. Цикл бесід «Усе про все на світі»	
Хвилинка «Чомучок». Цикл бесід «Духовні цінності людини. Бесіда 4»				
Трудовий десант. Рейд-огляд «Твій зовнішній вигляд»				
День матері. Ранок «Мати-благочинна роду»				
Виховна година. Читання художньої літератури на військово- патріотичну тематику				
Огляд преси за матеріалами «Великої дитячої газети»				
Хвилинка «Чомучок». Цикл бесід «Усе про все на світі». Бесіда 5			Зустріч із волонтерами. Підготовка свята «Прощання з буквариком»	
	Бесіда «Чи ввічливий я?»			
Виховна година. Свято «Прощай, Букварику!»				
		Цикл бесід з попередження травматизму. Бесіда 7		
Навчально-виховні екскурсії				
				Батьківські збори на тему «Підсумки навчально- виховного процесу за рік».

				Звітний концерт
Свято останнього дзвоника				

Форми роботи педагога з родинами

Рекомендації по проведенню батьківських зборів

1. Батьківські збори мають освічувати, а не констатувати помилки і невдачі дітей.
2. Тема зборів має враховувати вікові особливості дітей.
3. Збори мають носити як теоретичний, так і практичний характер: розбір ситуацій, тренінги, дискусії тощо.

Нетрадиційні форми роботи з батьками

1. **Педагогічний десант** (виступи педагогів з актуальних проблем виховання дітей на підприємствах, в організаціях, де працюють батьки; влаштування виставок, випуски спеціальних стіннівок та ін.).
2. **Дерево родоводу** (зустріч поколінь, роздуми над проблемами родинного виховання, звернення до народної педагогіки).
3. **У родинному колі** (анкетування батьків, індивідуальна допомога в родині через консультації, практичний показ, зустрічі з лікарями, психологом, юристами).
4. **Родинний міст** (зустрічі батьками та обговорення проблем виховання дітей).
5. **Народна світлиця** (звернення до народних традицій; формування особистості школяра через природу, спільну діяльність батьків, дітей, педагогів).
6. **День добрих справ** (спільна трудова діяльність батьків, дітей, педагогів).
7. **Вечір великої родини** (участь беруть батьки, школярі, педагоги: організація відпочинку, ігри; вистави театру тощо).
8. **Альбом-естафета «Як ми відпочиваємо»** (досвід організації відпочинку в родині).
9. **Дискусійний клуб** (обговорення проблем виховання школярів).
10. **Клуб «Родинні традиції»**.
11. **Родинна скарбничка** (добірка матеріалів з досвіду родинного виховання).
12. **Аукціон ідей родинної педагогіки**.
13. **«Батьківський ринг»**.

14. Батьківська школа (організовується у формі клубу; передбачається проведення диспутів, банків ідей, випуски рукописних газет, інформаційних бюлетенів, бесіди, підбір літератури, надання практичної допомоги).

15. Азбука родинного виховання (обговорення проблем, труднощів виховання дітей в неповних сім'ях; виступи лікарів, юристів, психологів, надання індивідуальної допомоги).

16. Дні довіри (у визначені дні педагога, лікаря, психолога об'єднуючи для спільного проведення дні народження дітей, календарних, народних свят).

17. Дні відкритих дверей (запрошуються всі батьки, вони відвідують класи, де навчаються їхні діти, знайомляться з роботою педагогів. Вони ведуть спостереження за працею дітей на уроках).

18. Батьківські читання. Ця форма роботи з батьками дає можливість не тільки слухати лекції педагогів, а й вивчати літературу з проблеми й брати участь у її обговоренні. Батьківські читання можна організовувати в такий спосіб: на перших зборах на початку навчального року батьки визначають питання педагогіки й психології, які їх найбільше хвилюють. Учитель збирає інформацію й аналізує її. Разом зі шкільним бібліотекарем та іншими фахівцями визначаються книги, а потім використовують рекомендовану літературу в батьківських читаннях. Особливістю батьківських читань є те, що, аналізуючи книгу, батьки повинні викласти власне розуміння проблеми і знайти підхід до її вирішення після прочитання книги.

19. Батьківські вечори. Ця форма роботи прекрасно здружує батьківський колектив. Батьківські вечори проводяться в класі 2-3 рази на рік без присутності дітей (можна з дітьми). Тематику батьківських вечорів можуть бути різними. Головне – вони повинні вчити слухати й чути один одного, самого себе.

Орієнтовні теми батьківських вечорів:

* «Перші книжки дитини»

* «Друзі моєї дитини»

* «Свята нашої сім'ї»

* «Пісні, які співали й співають наші діти» та ін.

20. Батьківські тренінги. Це активна форма роботи з тими батьками, які усвідомлюють проблемні ситуації в сім'ї, хочуть змінити свою взаємодію із власною дитиною, зробити її більш відкритою й довірливою. У батьківських тренінгах повинні брати участь по можливості обоє батьків. Від цього ефективність тренінгу зростає, і результати не змусять себе чекати. Найчастіше тренінг проводиться з групою, що складається з 12-15 осіб. Батьківські тренінги будуть успішними, якщо всі батьки братимуть у них активну участь і регулярно їх відвідуватимуть. Щоб тренінг був результативний, він повинен включити в себе 5-8 занять. Батьківський тренінг проводиться, як правило, психологом школи, що дає можливість батькам на певний час відчувати себе дитиною, ще раз емоційно пережити дитячі враження. З найбільшим інтересом батьки виконують такі тренінгові завдання, як «дитячі гримаси», «улюблена іграшка», «мій казковий образ», «дитячі ігри», «спогад дитинства», «фільм про мою сім'ю».

21. Батьківські ринги. Це одна з дискусійних форм спілкування і формування батьківського колективу. Батьківський ринг готується у вигляді відповідей на запитання з педагогічних проблем. Питання обирають самі батьки. На одне запитання відповідають дві сім'ї. У них можуть бути різні позиції, різні думки. Інша частина аудиторії в полеміку не вступає, а лише підтримує думки сімей оплесками. Експертами в батьківських рингах виступають учні класу, визначаючи, яка сім'я і відповідях на запитання була найбільш близька до правильного трактування.

22. Тематичні консультації. У кожному класі є учні й сім'ї, які переживають ту саму проблему, зазнають ідентичні труднощі особистісного й навчального плану. Іноді ці проблеми носять настільки конфіденційний характер, що їх можна випішити лише в колі тих людей, яких ця проблема поєднує, і розуміння проблеми й один одного спрямоване на її спільне вирішення. Для того, щоб консультація відбулася, батьки повинні бути переконані в тому, що ця проблема стосується їх й вимагає невідкладного вирішення. Батьків запрошують для участі у тематичній консультації за допомогою спеціальних запрошень. У тематичній консультації повинні брати участь фахівці, які можуть допомогти знайти оптимальний варіант вирішення проблеми, зокрема соціальний педагог, психолог, представник правоохоронних органів тощо. У ході тематичної консультації батьки одержують рекомендації з питань, які їх хвилюють.

Етапи підготовки до батьківських зборів

1. Вибір теми зборів.
2. Визначення мети батьківських зборів.
3. Визначення педагогами і організаторами зборів науково-методичної літератури за проблемою, що розглядається.
4. Проведення мікродослідження серед дітей і батьків (анкетування, бесіди, тестування).
5. Визначення виду, форми, етапів батьківських зборів. Способів і прийомів спільної роботи його учасників.
6. Запрошення батьків та інших учасників зборів.
7. Розробка рішення зборів, його рекомендацій, пам'яток батькам
8. Обладнання і оформлення місця проведення батьківських зборів.

Орієнтовний план проведення батьківських зборів

1. Бесіда на педагогічну тему, яку готує вчитель чи спеціаліст (лікар, працівник соціальної служби, психолог).
2. Обмін думками.
3. Повідомлення вчителя про навчально-виховну роботу в класі.
4. Обговорення та вирішення питань, що стосуються життя класу.
5. Різне.

Перед проведенням батьківських зборів класний керівник має потурбуватися, щоб у класі було прибрано, провітрено. Бажано посадити батьків на місця, де сидять їхні діти – таким чином вони побачать робоче місце сина чи доньки, матимуть можливість познайомитися з батьками сусіда по парті.

Можна покласти перед батьками складений аркуш паперу, всередині якого написати індивідуальне звернення до батьків. Наприклад, «Наталка стала уважнішою, але все ще потрібно звертати увагу на математику»; «Коля останнім часом дуже неуважний, втомлюється до закінчення занять. Залишіться будь ласка після закінчення зборів. Я хочу обговорити з вами ситуацію»; «Запрошуємо вас на консультацію з приводу... Вона відбувається о 14 годині в суботу». Це додаткове педагогічне спілкування дає батькам важливу для них інформацію.

Класні батьківські збори мають тривати не більше ніж 1 год – 1 год 30хв. Невимушене, емоційно забарвлене вступне слово вчителя створює доброзичливу атмосферу.

Після короткого вступу вчитель проводить бесіду на педагогічну тему. Зупиняючись на теоретичних та методичних аспектах проблеми, він обов'язково розкриває її стосовно конкретної ситуації життя даного класу, складу учнів та їхніх батьків. Характеризуючи учнів, потрібно відзначити успіхи тих, чий батьки прислухалися до порад учителя.

Вчителю дуже важливо продумати проведення тієї частини зборів, що стосується їхньої дитини, намагатимуться уникнути доручень.

Батьківські збори за проблемами, що на них вирішуються, поділяються на організаційні, тематичні та підсумкові. Але більш раціональною та дієвою формою цієї роботи є комбіновані збори, які комплексно розв'язують завдання, поставлені перед школою в соціально-педагогічній роботі з батьками.

Для ефективної організації батьківських зборів доцільно періодично проводити анкетування.

Анкета для батьків

1. Яку інформацію Ви хотіли б отримати на батьківських зборах?

---

2. Які питання виховання Вас особливо хвилюють?

---

3. Яку пресу Ви читаєте?

---

4. Чим Ви можете допомогти класному керівнику в роботі з дітьми класу?

---

5. На що вчителю слід звернути особливу увагу в роботі з Вашою дитиною

Батьківські збори (нетрадиційний підхід)

Педагоги, як відомо, люблять повчати. І не лише дітей, але й їхніх батьків. І ці колективні повчання носять назву «Батьківські збори». Найкращий порятунок від негативізму – можливість поспілкуватися один з одним. І з таких бесід випливатимуть поради, рішення оптимізм.

Адже дуже важливо – щоб батьки один з одним (а не тільки з педагогом!) радилися, щоб почала створюватися особлива батьківська кооперація, спільність, адже батьки розуміють один одного зовсім інакше, ніж педагог розуміє їх. У цій ситуації з'являється можливість дізнатися, що батькам насправді важливо і потрібно почути. Ці матеріали допоможуть перетворити батьківські збори на збори батьків.

«Скринька запитань»

Суть полягає в тому, що батьки складають один для одного запитання-записки, кладуть їх у скриньку, потім витягають: кому яка дістанеться. Як відповідати – радяться в парах (хоча трійки – стабільніші: якщо раптом коса натрапить на камінь, тут потрібний хтось третій).

«Скринька запитань » зручна тим, що батьки бачать: до істини може бути допущений кожен з них. Це підносить їх у власних очах.

«Розповідь за картиною»

Напередодні зборів діти передають свої враження в малюнках. На батьківських зборах ці малюнки роздають батькам. Їм пропонується, по-перше, розповісти про те, що зобразила або хотіла їхня дитина на своєму малюнку. Отут для деяких батьків і педагогів можуть виникати несподіванки.

По-друге, прокоментувати, як виконання малюнка поєднується з особливостями характеру їхньої дитини.

І перше, і друге завдання краще проводити не у вигляді фронтального опитування, а в парах. Звичайно, педагог не знатиме тоді багатьох тем, що обговорюватимуться батьківськими парами. Зате батьки виграють.

«Чарівний клубочок»

Перший тур - батьки по черзі називають будб-яку позитивну якість. Якщо хтось розгубився або забув, то сусідам можна підказувати. Звичайно, на другому-третьому колі гри відкривається друге «дихання».

Тому педагогу не слід поспішати : нехай «чарівний клубочок» пройде кілька разів. У батьків від цього тільки інтерес зросте.

Другий тур. Батьки називають негативні якості. І знову кілька повторів.

Третій тур – замість «чарівного клубочка» у руки дають маркер. Кожен підходить до плаката і зліва записує одну з негативних якостей, (з тих, що на плакаті зліва) можна переробити («здається, я знаю як») в одну з записаних справа позитивних. Наприклад, хтось вибрав лінь і зрозумів, що з перелічених якостей знає, як перетворити її у вихованість, і з'єднає їх стрілкою. Інший, скажімо, ту саму лінь з'єднає новою стрілкою з кмітливістю. Процес нескінченний... «хочу-боюся». Складаються два списки: «Я хочу, щоб моя дитина...» і «Я боюся, щоб моя дитина не...».

Тепер будь-хто з батьків, кому ця негативна якість їхньої дитини завдає багато турбот і прикрощів, може звернутися до авторів стрілок за допомогою, роз'ясненнями і консультаціями. Зміст п'ятого туру - взаєні консультації – батьків з виховних проблем. Чим не відкриття народного «батьківського університету»! Педагогу залишається тільки хвалити ініціативних і записувати проблеми «глухого кута», щоб потім у бібліотеці пошукати відповідну літературу і для себе і для зацікавлених батьків.

Поради батькам

Поради батькам щодо підготовки дитини до навчання в школі

Одне з першочергових завдань сім'ї – забезпечити загальну підготовленість дитини до школи. Для цього необхідно сприяти її нормальному фізичному розвитку, виробленню санітарно-гігієнічних навичок, умінь самообслуговування і побутової праці.

Значне місце в родинному вихованні має зайняти процес налаштування дитини на школу, на серйозну навчальну працю, тобто формування її психологічної підготовленості до навчання. Батькам слід пам'ятати, що головним у цій роботі мають стати найрізноманітніші засоби заохочення, а не примусу. Виховну роботу слід будувати на перспективі радісного очікування дня, коли малюк стане школярем; необхідно переконувати його, що навчання в школі – це серйозна праця, у результаті якої він пізнає багато нового.

Важливим завданням у період підготовки дитини до школи має стати виховання в неї почуття відповідальності, самостійності, організованості, готовності трудитися (безперечно, з урахуванням вікових особливостей); формування моральних засад, що передбачає виховання товариськості, готовності поділитися, поступитися, прийти на допомогу іншим.

Традиційно виділяють три аспекти шкільної зрілості: інтелектуальний, емоційний і соціальний.

Інтелектуальна зрілість для віку 6-7 років визначається вмінням виділяти фігуру із тла, відтворювати зразок, здатність концентрувати увагу, встановлювати зв'язки між явищами і подіями, запам'ятовувати, ураховується також рівень розвитку тонких рухів руки та їхньої координації.

Емоційна зрілість – це здатність до ослаблення безпосередніх, імпульсивних реакцій і спроможність довго виконувати не дуже привабливу роботу, тобто розвиток довільності поведінки.

Соціальна зрілість – це наявність у дитини потреби в спілкуванні з однолітками й уміння підкоряти свою поведінку законам дитячих груп, здатність приймати роль учня, уміння слухати і виконувати вказівки вчителя. Отже, за основу готовності до школи приймається необхідний рівень розвитку дитини, без якого вона не може успішно навчатись у школі.

Батькам слід пам'ятати, що не кожна дитина може зразу успішно навчатися. Річ у тім, що шлях розвитку кожної дитини індивідуальний. Хтось починає раніше за інших ходити, але потім довго не говорить, хтось, навпаки, не вміє усміхатися, зате починає говорити цілими фразами і добре запам'ятовує букви. Тому до шкільного віку діти мають різний багаж досвіду – знань, умінь, навичок, звичок. Безсумнівно, згодом кожна дитина навчиться читати і рахувати, але до моменту вступу до школи їй важливіше мати не певні сформовані навички, а **здатність сприймати і засвоювати новий матеріал, тобто здатність до навчання.**

Оскільки формування шкільної зрілості, як і загалом увесь розвиток дитини, підкоряється закону нерівномірності психічного розвитку, кожна дитина має свої сильні сторони і зони найбільшої вразливості.

З метою вивчення потреб, нахилів, інтересів дитини, з'ясування стилю спілкування в родині доцільно проводити анкетування батьків. Батьки можуть заповнювати анкети вдома, на батьківських зборах, під час співбесіди, консультації.

Оцінити підготовленість своєї дитини до школи батькам допоможе такий тест.

Чи готова дитина до школи ?

Чи хоче Ваша дитина йти до школи?

Чи думає Ваша дитина про те, що у школі вона багато дізнається й навчатися буде цікаво?

Чи може Ваша дитина самостійно виконувати справу, яка потребує зосередженості, впродовж 30 хвилин (наприклад, збирати пазли)?

Чи Ваша дитина у присутності незнайомих анітрохи не соромиться?

Чи вміє Ваша дитина складати розповіді за картинкою не коротші, ніж із п'яти речень?

Чи може Ваша дитина розповісти напам'ять кілька віршів?

Чи вміє вона змінювати іменники за числами?

Чи вміє Ваша дитина читати по складах або цілими словами?

Чи вміє Ваша дитина рахувати до 10 і в зворотному порядку?

Чи може вона розв'язувати прості задачі на віднімання й додавання одиниці?

Чи правильно, що Ваша дитина має «тверду руку» (розвинуту дрібну моторику)?

Чи любить вона малювати і розфарбовувати картинки?

Чи може Ваша дитина користуватися ножицями і клеєм (наприклад, робити аплікації)?

Чи може вона зібрати пазли з п'яти частин за хвилину?

Чи знає дитина назви диких і свійських тварин?

Чи може вона узагальнювати поняття (наприклад, назвати одним словом *овочі* помідори, моркву, цибулю)?

Чи любить Ваша дитина самостійно працювати – малювати, збирати мозаїку тощо?

Чи може вона розуміти і точно виконувати словесні інструкції?

Кожна позитивна відповідь оцінюється одним балом. Результати тестування залежать від кількості позитивних відповідей на запитання тесту. Отже, якщо балів:

15 – 18 – дитина готова йти до школи. Ви не дарма з нею працювали, а шкільні труднощі, якщо і виникнуть, можна буде легко подолати;

10 – 14 – Ви на правильному шляху, дитина багато чого навчилася, а запитання, на які Ви відповіли “ні”, підкажуть Вам, над чим іще потрібно попрацювати;

9 і менше – почитайте спеціальну літературу, постарайтеся приділяти більше часу заняттям з дитиною, зверніть увагу на те, чого вона не вміє.

Результати можуть Вас розчарувати. Але всі ми – учні у школі життя. Дитина не народжується першокласником, готовність до школи – це комплекс здібностей, що піддаються корекції. Вправи, завдання, ігри, обрані Вами для розвитку дитини, вона легко і весело може виконувати з мамою, татом, бабусею, старшим братом – усіма, хто має час і бажання навчатися разом з дитиною. Добираючи завдання, зверніть увагу на слабкі місця розвитку дитини.

Поради батькам щодо підтримки дитини в період адаптації до школи

Безумовно, найкращим профілактичним засобом збереження психічного здоров'я в період адаптації до школи є уважне й лагідне ставлення батьків до дитини, розуміння ними її внутрішнього світу, проблем, переживань. Відомо, що не існує готових рецептів та моделей виховання, які можна просто взяти і без змін "прикласти" до своєї дитини. Але незважаючи на це, для полегшення процесу адаптації дитини до школи все ж можна дати деякі рекомендації:

Повірте в унікальність та неповторність Вашої дитини, в те, що вона дитина неповторна, не схожа на жодну сусідську дитину і не є точною копією Вас самих. Тому не варто вимагати від дитини реалізації заданої Вами життєвої програми і досягнення поставленої Вами мети. Надайте право їй прожити життя самій.

Дозвольте дитині бути самою собою, з своїми недоліками,

слабкостями та достоїнствами. Приймайте її такою, якою вона є. Спирайтесь на сильні сторони дитини.

Не соромтеся демонструвати дитині свою любов, дайте їй зрозуміти, що будете її любити за будь-яких обставин.

Не бійтесь "залюбити" свою дитину, беріть її на коліна, дивіться їй в очі, обіймайте та цілуйте коли, вона того бажає.

Задля виховного впливу використовуйте частіше ласку та заохочення, ніж покарання та осудження.

Пильнуйте, щоб Ваша любов не перетворилась на вседозволеність та бездоглядність. Установіть чіткі межі та заборони (бажано, щоб їх було небагато – лише основні) і дозвольте дитині вільно діяти в цих межах. Суворо дотримуйтесь установлених заборон і дозволів.

Не поспішайте звертатись до покарань. Намагайтеся впливати на дитину проханнями – це найбільш ефективний спосіб. У випадку непокори необхідно переконатися, що прохання відповідає віку і можливостям дитини. Лише в цьому випадку можливо використовувати прямі інструкції, накази, що зазвичай достатньо ефективно. І лише у випадку, коли дитина демонструє відкриту непокору, батьки можуть думати про покарання, яке повинне відповідати вчинку, крім того, дитина має розуміти, за що її покарали. Важливо пам'ятати, що фізичне покарання – тяжка за своїми наслідками міра.

Пам'ятайте:

Покарання – це моральний замах на здоров'я дитини - фізичне і психічне.

Не залишайте дитину без заслуженої похвали і нагороди. Ніколи не відбирайте подарованого.

Краще не карати, ніж карати із запізненням. Запізнілі покарання нагадують дитині про минуле, не дають змоги стати іншою.

Покараний – значить вибачений. Інцидент вичерпано – сторінку перегорнуто. Про старі гріхи - ні слова. Не заважайте починати життя спочатку!

Хоч би що трапилось, покарання не повинно сприйматися дитиною як перевага вашої сили над її слабкістю, як приниження.

Дитина не повинна боятися покарання. Найвразливіше для неї — ваше засмучення.

Не забувайте: ключ до серця дитини лежить через гру. Саме в процесі гри Ви зможете передати їй необхідні навички, знання, поняття про життєві правила та цінності, навчитеся краще розуміти одне одного.

Частіше розмовляйте з дитиною, пояснюйте їй незрозумілі явища, ситуації, суть заборон та обмежень. Допоможіть дитині навчитися вербально висловлювати свої бажання, почуття та переживання, інтерпретувати свою поведінку та поведінку інших людей.

Прийнята в деяких родинах система залякування дітей, безумовно, заслуговує на осуд, бо стає джерелом виникнення особливого способу

самозбереження – неправдивості та нещирості. Тяжкі переживання особливо негативно впливають на формування особистості дитини, легко призводять до психостенічних реакцій, імпульсивних дій та афектів.

Існує термін "шкільна фобія", тобто страх у деяких дітей перед відвідуванням школи. Насправді часто йдеться не стільки про школу, скільки про побоювання дитини йти з дому, розлучатися з батьками. Таке трапляється, коли дитина хвороблива, тоді, як правило, вона перебуває в умовах гіперопіки з боку батьків.

Іноді зустрічаються батьки, котрі самі побоюються школи і побіжно навіюють це побоювання своїм дітям, або драматизують проблеми початку навчання. Вони намагаються виконувати замість дітей їхні домашні завдання, контролюють кожен написаний дитиною літер і тим самим створюючи в неї "навчальну фобію". У дитини виникає невпевненість у своїх силах, сумніви щодо своїх знань, виробляється звичка сподіватися на допомогу в найпростішій ситуації.

Дуже важливо піклуватись про створення для дитини ситуації з гарантованим успіхом. Можливо, це потребуватиме від батьків певної зміни вимог до дитини, але справа того варта. Потрібно чітко усвідомлювати, що **успіх породжує успіх і посилює впевненість у своїх силах** як у дитини, так і в батьків.

Лікарі-педіатри відзначають різке зростання в дітей таких захворювань, які раніше були властиві тільки дорослим, що постійно знаходяться у стресових ситуаціях. Те, що є буденним для дорослого, може спричинити стрес у дитини, якщо дорослий не може або не бажає створювати для ще незміцнілого організму спеціального режиму. Сучасна література і практичний досвід психологів указує на велику кількість випадків, коли погіршення і психічного, і фізичного здоров'я дитини пов'язано тільки з тим, що дорослі водять дитину з собою по місцях масового скупчення людей.

Деякі батьки не помічають різниці між собою і дитиною (забуваючи про те, що дитина – це не маленька копія дорослої людини, а маленька людина, яка живе і розвивається у своєму світі і вимірі, за власними законами), придушуючи її зливою інформації, непосильними для неї емоційними навантаженнями. Все це не минає безслідно – у дитини з'являються такі "дорослі" захворювання, як безсоння, виразка, коліт, мігрень. Якщо в родині негаразди і дитина постійно знаходиться в сфері спілкування батьків, тобто активно залучається як активний співучасник їхніх сварок, у дитини можуть з'явитися невротичні симптоми та інші порушення психічного і фізичного розвитку, які будуть блокувати розвиток у дитини її таланту.

Коли дитина йде до школи, різко змінюється її спосіб життя. Якщо дитина не готова до цієї зміни, школа для неї перетворюється на пекло і малий школяр поступово набирає стільки негативних відчуттів, що навіть відмовляється йти до навчального закладу.

Поради батькам щодо режиму дня першокласника

Дитина пішла в перший клас. Ця радісна і хвилююча подія спричиняє певні труднощі. Відбувається зміна провідних видів діяльності. Нові обов'язки потребують від дитини зібраності, витрат духовних і фізичних сил. Ось чому так важливо до найдрібніших деталей продумати режим дня школяра.

Ось орієнтовний режим дня учня першого класу.

7.00—7.30 — пробудження, підйом, ранкова гімнастика, водні процедури, ранковий туалет, прибирання ліжка;

7.30—7.50 — сніданок;

7.50—8.15 — дорога до школи;

8.15—12.30 — заняття у школі;

12.30—13.00 — повернення зі школи;

13.00-13.30 — обід;

13.30—15.00 — післяобідній відпочинок;

15.00—16.00 — перебування на повітрі;

16.00—17.30 — читання, ігри, розваги

17.30—19.00 — перебування на повітрі, заняття в спортивних гуртках;

19.00—20.30 — вечерея, заняття улюбленими справами;

20.30-7.00 - сон.

Поради батькам щодо обладнання робочого місця першокласника

Для учня бажано виділити окрему кімнату. Стіл ставлять так, щоб світло падало зліва. Праворуч від стола розміщують етажерку або полиці для книжок. Меблі повинні відповідати зросту школяра. Висота стільця має бути такою, щоб нога всією ступнею торкалася підлоги, висота стола — 55—65 см. Якщо в сім'ї двоє дітей, кожній дитині необхідно мати постійне робоче місце. Раціонально обладнаний куточок сприяє зосередженості, а звичка підтримувати в ньому порядок виховує почуття відповідальності.

Важливим є забезпечення правильної пози під час сидіння.

Відстань від очей до предметів, які він розглядає, має становити 30-35см. Книги піднімають за допомогою підставки.

Важливо привчати дитину підтримувати на робочому місці порядок. Кожна річ повинна мати своє місце.

Як домогтися виконання дітьми згаданих вище вимог? Не шкодуючи часу, привчайте малюка виконувати те, що ви вимагаєте. З другого боку, важливо похвалити дитину за кожен, навіть незначний успіх: "Ти сьогодні значно краще тримаєш ручку і не сутулишся. Молодець!"

Поради батькам щодо правильної організації відпочинку дітей

Загальна стратегія відпочинку — зміна діяльності, зняття втоми за певний

проміжок часу, позитивні емоції.

Організуючи відпочинок дитини, зверніть увагу на такі моменти:

1. Відпочинок між заняттями в школі

Відпочинок між заняттями в школі та приготуванням домашніх завдань дітям потрібен, адже в школі вони витримують велике розумове і фізичне навантаження.

2. Сон

У системі відпочинку дитини найважливіше місце посідає повноцінний сон. Це поняття складається з достатньої тривалості і глибини сну, дотримання певних гігієнічних умов.

3. Скільки необхідно спати дитині?

З життєвого досвіду добре відомо: чим молодша людина, тим більше вона спить. Сон потрібен для нормального функціонування організму. Гігієністи пропонують такі норми сну.

Вік (у роках)	Тривалість сну (в годинах)	
	ніч	день
6	11-12 (якщо не спить удень)	1,5-2 (протягом року)
7	11	1,5-2 (I-ше півріччя)
8-9	11-10.30	-
10	10.30-10	-

Зменшення тривалості сну в дітей 6-7 років призводить до порушень у центральній нервовій системі. Діти стають млявими, важко сприймають навчальний матеріал, а інколи навпаки, збуджуються, капризують. При збільшенні тривалості сну до рекомендованої норми ці негативні явища зникають.

Глибина сну залежить від умов, у яких дитина спить. Рекомендується вкладати її в один і той же час та дотримувати "ритуалу сну".

Якщо дитина погано засинає, батьки повинні з'ясувати причину та усунути її, заспокоїти дитину, запевнивши її, що вона обов'язково засне, якщо мовчки буде повторювати: "Я обов'язково засну". Або запропонувати старий спосіб - порахувати до 20, 50, 100. Якщо ж ці поради не допомагають, треба звернутися до педіатра.

4. Відпочинок у вихідний день

Він допоможе усунути 4 "дефіцити": руху, свіжого повітря, спілкування з природою та батьками. Зніме втому за тиждень.

Одноденний туристичний похід, прогулянка до лісу, річки, збирання грибів та ягід, сімейний похід на лижах - це найкраще, що можна порадити на вихідний. За несприятливих погодних умов добре відвідати музей, театр, зайнятися рукоділлям, почитати книгу.

5. Канікули

Їх радимо спланувати так, щоб вистачило часу на чотири справи:
активний відпочинок на свіжому повітрі;
допомога родині та участь у суспільно корисних справах;
читання книжок;
розваги.

Діти можуть підніматися вранці на 1-1,5 години пізніше, але лягати не пізніше 21.00.

Раціональне чергування навчальних занять та відпочинку, дотримання гігієнічних рекомендацій допоможе зберегти працездатність дитини та її здоров'я.

Поради батькам щодо зняття в дітей психологічного напруження

У “шкільному” житті першокласники стикаються з труднощами, невдачами, незаслуженими звинуваченнями, образами, допускають помилки, потрапляють у конфлікти.

Найбільш доцільними для зняття психологічного напруження учнів молодшого шкільного віку (як вважає В.І.Шахненко) є дихальна гімнастика, фізичні навантаження, домашній затишок, спілкування з четвероногим другом, живопис, художнє слово, театр, позитивні емоції, музика та спілкування з природою.

Батькам доцільно знати способи зняття психічного напруження в дітей.

1. Глибоке дихання

Зробити глибокий вдих, випинаючи живіт уперед до відчуття участі в цьому діафрагми. Видихнути трохи повільніше, до втягування живота всередину. При цьому дитина повинна уявляти, що вдихає цілющий кисень - здоров'я, спокій, а видихає повітря, непотрібне організмові, позбавляючись хворобливості та хвилювання.

2. Фізичні навантаження

Найкращим способом зняття нервового напруження є фізичні навантаження - фізична культура та фізична праця. Якщо в дитини поганий настрій, їй необхідно гратися на свіжому повітрі в рухливі ігри, спортивні ігри — футбол, волейбол, теніс.

3. Домашній затишок, спілкування з четвероногим другом. Дитина повинна знати, що коли їй дуже важко, її образили, треба йти додому. Домашній затишок, добре і лагідне слово рідних допоможуть їй. Учені вважають, що кішка та собака знімають стресовий стан, заспокоюють нервову систему.

4. Живопис

Живопис своїм розмаїттям кольорів, грою світла й тіні створює особливу музику картини. Так вважав французький художник Е.Делакруа. А російський вчений Ф.Шмідт писав, що колір сам по собі, незалежно від предмета, якому він властивий, справляє на глядача певний психофізіологічний вплив.

5. Художнє слово

Читання цікавої казки, оповідання сприяє зменшенню нервового

напруження і заспокоює дитину.

6. Театр

Вважають, що він має магічну силу впливу на психіку. Якщо є така можливість, відвідайте з дитиною ляльковий театр, подивіться мультфільм.

7. Позитивні емоції

З давніх-давен відомо, що усмішка, жарт, гумор знімають психічне напруження. Ю.Нікулін писав: "Я твердо вірю: сміх зміцнює здоров'я і подовжує життя". Почитайте з дитиною гуморески, відвідайте цирк.

8. Музика

Людам здавна відомо про цілющі властивості музики. Російський невропатолог і психіатр В.М. Бехтерев довів, що в дитячому віці нормальному, здоровому розвитку організму сприяють ніжні колискові пісні, спокійна музика.

9. Спілкування з природою

Природа заспокоює нервову систему, робить людину добрішою. Отже, якщо в дитини поганий настрій - відпочиньте з нею серед природи.

(Матеріали для бесід дібрано за порадами В.І.Шахненка).

10. Гра

Гра – явище феноменальне, вона притаманна всім дітям без винятку. Особливу значущість гра має для першокласників, оскільки це діяльність, без якої дитина шести років нормально жити і розвиватись не може. У навчальному процесі через його регламентованість не завжди є можливість забезпечити необхідні для розгортання справжньої гри умови. Йдеться про ініціативу, добровільність, спонтанність, необмежене мовне спілкування. Тому батькам учнів першого класу доцільно подбати про те, щоб у вільний від шкільних занять час діти достатньо гралися. Чим більший вибір ігор, тим легше розкрити індивідуальні можливості й обдарування кожної дитини, створити оптимальні умови для її повноцінного розвитку.

Творчо, оригінально наслідуючи дорослих, поведінку уявних персонажів, їхнє ставлення до оточення, дитина засвоює моральні норми, на чуттєвому рівні прилучається до культури середовища, що її оточує. Другий фактор, яким зумовлюється виховний вплив творчих ігор, – реальні міжособистісні стосунки дітей у процесі гри. Вони мають величезне значення для подальшого розвитку особистості, засвоєння норм поведінки в дитячому середовищі.

Орієнтовна тематика бесід з учнями початкових класів

Вітчизна як мати, у світі –одна.

Школа-це твій дім, будь господарем у ній.

Бесіди про мову: «Плекай свою мову», «Співай, моя мово».

Бесіда про довкілля «Краса довкілля».

Бесіди про працю: «Бджола мала, а й та працює», «Умій учитись, щоб уміти трудитись».

Правила поведінки за столом.

Для чого людям потрібне мистецтво і як воно винокло.

Чесність, порядність.

Урок

Шкільний урок – частина життя дитини. Дитина вчиться працювати, аналізувати явища, вступає у відносини з людьми і колективом, утверджує своє «я».

Урок - це спілкування людини з іншою людиною, це-велика праця душі і серця. Учитель має демонструвати учням на уроці передусім найвищі зразки культури спілкування: повагу до людини як особистості, вміння слухати і чути, уважність і делікатність, зібраність і точність виконання необхідних дій, неухильне дотримання норм етикету, добросовісність, чесність, старанність, охайність.

Сучасний урок – це перш за все урок, на якому вчитель уміло використовує всі можливості для формування моральних основ розвитку особистості учня, забезпечення його активного розумового росту, глибокого і свідомого засвоєння ним знань.

Сучасний урок – це єдність навчання, виховання і розвитку. Він органічно пов'язаний із:

- організацією роботи гуртків і секцій;
- з проведенням конкурсів, олімпіад.

Загальною функцією уроку є формування і розвиток особистості школяра на основі розвивального і виховного чого навчання.

Першочерговим завданням сучасного уроку має стати збереження духовно-морального здоров'я учасників педагогічного процесу. Щоб сприяти збереженню духовного і душевного здоров'я у взаєминах учнів, правила їхньої поведінки повинні мати духовно-моральний характер.

Загальні вимоги до уроку

- озброювати учнів свідомими, глибокими і міцними знаннями;
- формувати в учнів навички й уміння, що сприяють підготовці їх до життя;
- підвищувати виховний ефект навчання на уроці, формувати в учнів у процесі навчання риси особистості;
- здійснювати всебічний розвиток учнів, розвивати їхню особистість;
- формувати в учнів самостійність, творчу активність, ініціативу, як стійкі якості особистості, уміння творчо вирішувати задачі, що зустрічаються в житті;
- виробляти уміння самостійно учитися, здобувати і поглиблювати чи поповнювати знання, працювати з книгою, опанувати навичками й уміннями і творчо застосовувати їх на практиці;
- формувати в учнів позитивні мотиви навчальної діяльності, пізнавальний інтерес, бажання учитися, потребу в розширенні і придбанні знань, позитивне відношення до навчання.

Вимоги до сучасного уроку

Загальнопедагогічні

1. Пріоритет особистості учня в організації освітнього процесу.
2. Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.
3. Орієнтація та процес навчання за методикою співробітництва.
4. Орієнтація на особистісні досягнення учнів.
5. Тривимірне навчання.
6. Педагогічний такт і культура мови.
7. Створення емоційно-актуального фону уроку, ситуацій успіху.
8. Пізнавальна самостійність учнів.
9. Чітке визначення освітніх, виховних і розвивальних завдань уроку.

Дидактичні

1. Раціональне використання кожної хвилини уроку.
2. Раціональна єдність словесних, наукових і практичних методів навчання.
3. Використання активних методів навчання, мультимедійних систем.
4. Зв'язок з раніше вивченим, досвідом, набутим учнем.
5. Формування вмінь учнів самостійно здобувати знання і застосовувати їх на практиці.
6. Індивідуалізація, диференціація та інтенсифікація навчального процесу.
7. Використання сценарних варіантів уроків, які забезпечуються різноманітними носіями інформації.
8. Заохочення прагнень учнів знаходити свій спосіб роботи з навчальним матеріалом.
9. Організоване закінчення уроку.

Психологічні

1. Врахування психологічних особливостей кожного учня.
2. Нормальний психологічний стан і стійкий настрій вчителя і учнів.
3. Розумна вимогливість і доброзичливість учителя до учнів.
4. Педагогічна етика і психологічний стан.

Гігієнічні

1. Температурний режим.
2. Норми освітлення.
3. Провітрювання.
4. Відповідність нормативам шкільних меблів.
5. Чергування видів навчальної роботи і різноманітність методів навчання.

Самоаналіз уроку

1. Тип і вид уроку, зв'язок його з попередніми.
2. Головні завдання уроку.
3. Раціональність використання часу уроку.

4. Раціональність структури уроку для реалізації головних завдань, досягнення мети.
5. Методи навчання, використані для вивчення нового матеріалу.
6. Засоби здійснення контакту з класом, з окремими учнями.
7. Ефективність організації самостійної роботи.
8. Наявність елементів самоосвіти, самовиховання.
9. Використання індивідуального і групового підходу до навчання.
10. Організація контролю і самоконтролю за активністю знань.
11. Забезпечення цілеспрямованості, «оптимальної розумової діяльності учнів».
12. Запобігання розумовому перевантаженню учнів.
13. Створення проблемно-пошукових ситуацій для глибшого засвоєння матеріалу, емоційного настрою учнів.
14. Дотримання правил педагогічного такту, загальноприйнятої етики, норм стосунків учителя та учня.
15. Елементи, етапи, форми, методи, які були найбільш вдалими.
16. Недоліки реалізації запланованого, їхні причини.
17. Цікавість уроку для учнів.
18. Подолання недоліків, необхідність та зміст допомоги.

Алгоритм підготовки вчителя до уроку

1. Визначення цілей уроків у їх системі.
2. Визначення змісту уроку, аналіз можливостей підручників (та інших джерел) для реалізації мети й завдань уроку відповідно до готовності дітей засвоювати навчальний матеріал.
3. Вибір та поєднання методів і прийомів навчання.
4. Вибір форм організації навчальної діяльності.
5. Взаємозв'язок структурних компонентів уроку та його відносна завершеність.
6. Передбачення способів зворотного зв'язку, контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів.
7. Складання плану уроку, у якому необхідно чітко передбачити всі етапи уроку, основний фактичний матеріал, оцінювання, домашнє завдання.

Мета уроку

Орієнтовний перелік формулювань розвивальної мети уроку за напрямками розвитку дитини

З метою розвитку мислення:

- * аналізувати навчальний матеріал;
- * порівнювати;
- * знаходити головне;
- * встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- * узагальнювати;

* доводити;

* діяти за аналогією.

З метою розвитку мовлення:

* збагачувати словниковий запас;

* посилювати комунікативні властивості мовлення (експресивність, виразність);

* оволодівати художніми образами, засобами виразності.

З метою розвитку сенсорної сфери:

* розвивати окомір;

* розвивати вміння орієнтуватися в просторі, часі;

* вдосконалювати вміння розрізняти кольори, форми, звуки.

З метою розвитку рухової системи:

* оволодівати моторикою дрібних м'язів;

* розвивати уміння керувати своїми руховими діями;

* вдосконалювати рухову спритність.

З метою розвитку самостійності у навчанні:

* формувати вміння працювати за зразком і вказівками вчителя, таблицями;

* навчати працювати з коментуванням своїх дій;

* формувати вміння самостійно застосовувати правило;

* формувати пізнавальну самостійність;

* виховувати спостережливість, уважність;

* виробляти звичку до планування своїх дій;

* навчати самостійно контролювати проміжні й кінцеві результати роботи;

* формувати вміння запам'ятовувати, організовувати своє робоче місце,

берегти час.

Мета: формування ключових компетентностей

Вміння вчитися- самоорганізовуватися до навчальної діяльності у взаємодії

Загальнокультурної – дотримуватися норм мовленнєвої культури, зв'язно висловлюватися

Соціальної –проекувати стратегії своєї поведінки з урахуванням інтересів та потреб інших

Громадянської – бережливе ставлення до своїх товаришів, до самого себе

Предметних компетентностей – узагальнити знання учнів про людину як соціальну істоту, її унікальність та неповторність, удосконалювати уміння аналізувати власні вчинки, поглибити знання про дружбу, спонукати допомагати товаришам, розвивати уміння доводити свою думку, визначати позитивні та негативні риси

людини, виховувати повагу до однокласників та бажання піклуватися про них.

Орієнтовний перелік формулювань виховних завдань уроку:

- прищеплювати дітям почуття доброти;
- пробуджувати в них співчуття до когось;
- виховувати товариські взаємини;
- заохочувати співробітництво дітей;
- розвивати здатність відчувати стан іншої людини;
- виховувати турботливість і увагу до своїх рідних;
- виховувати витриманість;
- виховувати почуття відповідальності;
- виховувати шанобливе ставлення до народних традицій, всенародних свят;
- виховувати здатність бачити красу в природі, предметах побуту, праці, людських взаєминах.

Основні типи уроків

До основних типів уроків належать:

- урок вивчення нового навчального матеріалу;
- урок формування і вдосконалення умінь та навичок;
- урок закріплення і застосування знань, умінь та навичок;
- урок узагальнення та систематизації знань;
- урок контролю і корекції знань, умінь та навичок;
- комбінований урок.

Структура уроку вивчення нового навчального матеріалу

1. Організація класу.
2. Актуалізація опорних знань.
3. Мотивація навчальної діяльності.
4. Повідомлення теми і мети уроку.
5. Сприйняття й осмислення нового матеріалу.
6. Узагальнення та систематизація знань.
7. Підбиття підсумків навчальної діяльності.
8. Повідомлення домашнього завдання.

Структура уроку закріплення і застосування знань, умінь, та навичок

1. Організація класу.
2. Перевірка домашнього завдання.
3. Актуалізація опорних знань.

4. Мотивація навчальної діяльності.
5. Повідомлення теми і мети уроку.
6. Сприйняття й осмислення нового матеріалу.
7. Первинне застосування набутих знань.
8. Формування творчих умінь і навичок учнів.
9. Підбиття підсумків навчальної діяльності.
10. Повідомлення домашнього завдання.

Структура уроку контролю і корекції знань, умінь та навичок

1. Організація класу.
2. Актуалізація опорних знань.
3. Повідомлення теми і мети уроку.
4. Контроль, корекція й оцінювання знань, умінь та навичок учнів.
5. Підбиття підсумків навчальної діяльності.

Вимоги до техніки проведення уроку

1. Урок повинен бути емоційним, викликати інтерес до навчання і виховувати потребу в знаннях.
2. Темп і ритм повинні бути оптимальними, дії вчителя й учнів – завершеними.
3. Необхідний повний контакт у взаємодії вчителя й учнів на уроці, необхідно дотримуватися педагогічного такту і педагогічного оптимізму.
4. Повинна домінувати атмосфера доброзичливості й активної творчої праці.
5. Варто змінювати види діяльності учнів, оптимально сполучати різні методи й прийоми навчання відповідно до рівня працездатності учнів залежно від дня тижня, порядкового номера уроку, навчальної дисципліни, типу і виду уроку.
6. Потрібно забезпечити дотримання єдиного орфографічного режиму.
7. Учитель повинний забезпечити активне навчання кожного школяра.

Вимоги до формування в учнів навичок писемного мовлення

Проводити систематичну роботу з вивчення орфографії.

Розвивати практичні навички побудови синтаксичних конструкцій.

Формувати навички каліграфічного письма.

Стежити за охайністю записів учнів.

Давати зразки правильного письма на дошці, в зошитах, щоденниках тощо.

Виправляти правописні, граматичні та мовні помилки.

Вимагати, щоб учні уважно ставилися до оформлення письмових робіт, дотримувалися правил ведення учнівських зошитів з усіх предметів.

Читання

Показники темпу читання вголос

Клас	I семестр	II семестр
1		20-30 сл./хв. цілими словами (окремі слова ускладненої структури – одиницями читання)
2	35 – 45 сл./хв.	50 – 60 сл./хв.
3	65 – 70 сл./хв	75 – 80 сл./хв
4	80 – 85 сл./хв	90 – 95 сл./хв

Показники темпу читання мовчки

Клас	I семестр	II семестр
3	85 – 110 сл./хв	90 – 140 сл./хв
4	100 – 150 сл./хв	110 – 170 сл./хв

Обсяг текстів для аудіювання

- 1-й клас – до 1 хв – 80 – 100 слів;
- 2-й клас – 1-2 хв – 120 – 200 слів;
- 3-й клас – 2-3 хв – 220 – 300 слів;
- 4-й клас – 3-4 хв – 320 – 400 слів.

Вимоги до уроку читання

Готовність учнів до сприйняття матеріалу.

Час відведений на роботу з текстом (25 - 30 хв – 2 -4 класи, 20 – 25 хв – 1-й клас).

Оптимальність змісту інформації (глибина, логічність, дохідливість).

Обладнання наочними посібниками, ТЗН, їх раціональне використання.

Заохочення учнів до активної розумової діяльності, самостійності, творчості.

Організація багатого читання (цілеспрямованість та доцільність питань для перечитування тексту).

Диференційованість завдань під час роботи з текстом.

Розвиток мовлення та словникова робота. Формування загально мовленнєвих умінь і навичок.

Формування в учнів навички свідомого, правильного, виразного читання вголос.

Розвиток уміння розповідати, аналізувати, складати план, характеризувати персонажів.

Формування навичок культури спілкування, відстоювання власної думки під час обговорення твору.

Розвиток читацьких інтересів учнів.

Використання творчих новацій у доборі матеріалу, у методах, засобах і прийомах навчання.

Система обліку й оцінювання навчальних досягнень учнів.

Виховна спрямованість уроку.

Контроль за виконанням домашнього завдання, його відповідність вимогам програми.

Відповідність рівня сформованості знань, умінь і навичок учнів програмовим вимогам.

Сучасність організаційних форм, методів і прийомів.

Психологічна готовність учителя й учнів до спільного пошуку нових знань.

Конструювання уроку читання (Методичні рекомендації)

Хід уроку

I. Організація класу.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності.

1. Роз'яснення вчителем практичного значення теми, що буде вивчатися.
2. Створення емоційності уроку.
3. Робота в парах.
4. Бесіда.
5. Чистомовка.
6. Скоромовка.
7. Гра.
8. Робота над загадками.
9. Самостійне читання.
10. Робота за таблицею Шульте. (Використовується з метою визначення темпу сприймання і визначення обсягу уваги. Метод Шульте – відшукування чисел від 1 до 25 у зростаючому порядку по таблиці, в якій вони розміщені. Готується 2-3 таблиці.)

21	12	7	1	20
6	15	17	3	18
19	4	8	25	13
24	2	22	10	5
9	14	8	25	13

14	18	7	24	21
22	1	10	9	6
16	5	8	20	11
23	2	25	3	15
19	13	17	12	4

11. Створення проблемної ситуації.

IV. Перевірка домашнього завдання.

1. Виразне читання віршів.
2. Робота над прислів'ями.
3. Фронтальне опитування.
4. Індивідуальне усне опитування.
5. Читання підготовлених удома повідомлень.
6. Підбиття підсумків перевірки домашнього завдання.
7. Вибіркове читання.
8. Виразне читання напам'ять.
9. Бесіда про прочитані книги.
10. Гра.
11. Конкурс.
12. Читання учнями улюбленої дитячої книги.
13. Робота над розвитком оптимального читання.
14. Бесіда.
15. Робота з наочним матеріалом.

V. Повідомлення теми й завдань уроку.

VI. Сприйняття й усвідомлення нового матеріалу / Осмислення і творче застосування набутих знань.

1. Установка на увагу.
2. Робота з підручником.
3. Бесіда.
4. Використання художньої літератури, співзвучної з досліджуваною темою.
5. Вибіркове читання.
6. Оповідання вчителя з елементами бесіди.
7. Лексична бесіда. Словникова робота.
8. Читання уривка.
9. Самостійне читання.
10. Заслуховування повідомлення, підготовленого учнем.
11. Ознайомлення з картиною.
12. Читання учнями підготовленого повідомлення.
13. Робота над загадкою.
14. Підготовка до виразного читання.
15. Перевірка виразного читання твору учнями.
16. Розповідь вчителя.
17. Робота з ілюстрацією.
18. Виразне читання.
19. Комбіноване читання.
20. Ознайомлення з порадами.
21. Робота над текстом статті.
22. Читання пошепки.
23. Колективна творча робота.
24. Коментоване читання.
25. Повідомлення вчителя.
26. Слухання й складання діалогу.

27. Складання учнями оповідання.
28. Виконання учнями пісні, частівок.
29. Робота з картками.
30. Аудіювання.

Фізкультхвилинка.

VII. Узагальнення й систематизація знань.

VIII. Перевірка, корекція та оцінювання знань і умінь учнів.

- 1.Бесіда.
- 2.Читання «ланцюжком».
3. Монологічні висловлювання.
4. Робота з малюнком.
5. Робота з динамічними наочними посібниками (блискавка).
6. Робота над прислів'ями.
7. Виразне читання.
8. Конкурсне читання.
9. Робота над загадкою.
10. Творче завдання.
11. Вибіркове читання.
12. Розповідь учителя про письменника.
13. Читання в особах.
14. Словесне малювання.
15. Інсценування.

IX. Підбиття підсумків навчальної діяльності. (Рефлексія).

1. Бесіда
1. Аудіювання.
2. Тестування.
3. Щоденні вимірювання швидкості читання.
4. Оцінювання учнів.

X. Повідомлення домашнього завдання.

Види роботи над текстом

Читання тексту вголос.

Напівголосне читання.

Мовчазне читання.

Читання «дощиком» (напівголосне читання упродовж кількох хвилин усім класом).

Вибіркове читання.

Вибіркове читання за малюнками.

Вибіркове читання за питаннями.

Читання в особах.

Читання «ланцюжком».

Читання у парі.

Читання на швидкість.

Читання на знаходження певних слів, назв, розділових знаків.

Читання комбіноване (вчитель – учні).
Хорове (групове) читання певного уривку.
Читання «буксиром» (вчитель або добре підготовлений учень читає текст в уповільненому темпі, а діти напівголосно прочитують за ним, темп читання поступово пришвидшується).
Читання на одній ноті.
Чергування голосного і мовчазного читання.
Читання із зміною темпу.
Читання – «гудіння» (напівголосне у різному темпі).
Інтонаційне читання.
Читання виду «пташиний базар».
Словникова робота.
Дати повні відповіді на питання до тексту, зачитати їх.
Доповнення тексту розповіддю.
Скласти кінцівку до даного початку.
Скласти початок розповіді за даною кінцівкою.
Складання плану до тексту.
Поділ тексту на частини і підбір заголовків.
Складання плану до окремих частин тексту.

Українська мова

Вимоги до уроку української мови

Обладнання уроку, раціональна організація робочого місця вчителя й учнів.
Оптимальність змісту інформації (глибина, логічність, дохідливість).
Організація роботи над мовними явищами (звуко-буквений аналіз слів, вимова, виправлення у написанні, робота над словом і його значенням).
Свідомість засвоєння правил граматики й правопису.
Уміння учнів оперувати знаннями, логічно висловлювати думку в усній і письмовій формі.
Раціональність використання завдань підручника.
Сформованість в учнів навичок самостійної роботи, користування джерелами інформації.
Проведення лексичної роботи (багатозначність слів, добір синонімів, антонімів, логічні вправи).
Розвиток каліграфічних умінь учнів.
Культура мовлення учнів.
Дотримання єдиного орфографічного режиму.
Активізація розумової діяльності учнів.
Врахування принципів диференціації та індивідуалізації.
Реалізація триєдиної мети уроку.
Формування загально навчальних умінь і навичок.
Виховна спрямованість уроку.
Характер і обсяг домашнього завдання, готовність учнів до його виконання.

Відповідність рівня сформованості знань, умінь і навичок програмовим вимогам.

Відповідність структури уроку його типу та меті.

Форми навчання, їх доречність.

Раціональність розподілу й використання навчального часу.

Педагогіка співробітництва, співдружності вчителя й учнів.

Педагогічно виправданий контроль та облік знань, умінь і навичок.

Об'єктивність оцінювання.

Вимоги до письмових робіт з мови.

У 1 – 2 класів і 3-х класів (І семестр) учні пишуть у зошитах у дві лінії з контрольними похилими. У II семестрі краще підготовлені учні поступово переходять на письмо в одну лінію. Повний перехід усього класу на письмо в одну лінію може бути закінчений наприкінці 3 класу або в I семестрі 4 класу.

Переказ: вибірково, дослівно, стисло.

Клас	Усний переказ		Письмовий переказ	
	I семестр	II семестр	I семестр	II семестр
2				
3	70 – 75 сл.		60 – 65 сл.	70 – 75 сл.
4	80 – 90 сл.		80 – 95 сл.	90 – 100 сл.

Твір

3 клас:

- а) розповідь за малюнком, опорними словами, елементами опису;
- б) опис найпростіших явищ, предметів за зразком та поданим планом;
- в) міркування за початком і опорними словосполученнями.

4 клас:

- а) розповідь за опорними словами і картинками;
- б) за аналогією з прочитаним;
- в) за епізодом кінофільму;
- г) за сценами дитячого спектаклю;
- д) вводять елементи опису;
- е) порівняльні наукові описи за опорними словами;
- є) порівняльні художні описи за опорними словами;
- ж) міркування за початком.

2 клас – близько 40 слів;

3 клас – близько 60 слів;

4 клас – 60 – 80 слів.

Діалог

Клас	Кількість реплік
1	2 – 3 репліки
2	3 – 4 репліки на двох учасників діалогу без урахування формул етикету
3	4 – 5 реплік на двох учасників діалогу без урахування формул етикету
4	5 – 6 реплік на двох учасників діалогу бех урахування формул етикету

Швидкість письма

Клас	Кількість знаків за хвилину
2	До 20
3	20 - 25
4	25 - 30

Обсяг текстів для контрольних робіт (диктанти)

Клас	Кількість слів на кінець семестру	
	I семемтр	II семестр
3	45 - 50	55 – 60
4	60 - 65	70 - 75

Конструювання уроку української мови (Методичні рекомендації)

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

III. Мотивація навчальної діяльності.

1. Каліграфічна хвилинка.
2. Складання слова.
3. Бесіда.
4. Мовна розминка.
5. Робота над словниковими словами.
6. Гра.
7. Різні види диктантів.
8. Робота з деформованим текстом.
9. Перевірка домашнього завдання.
10. Розгадування ребуса.
11. Робота над загадками.
12. Робота в парах.
13. Звуковий аналіз слова.
14. Підбір слів.

15. Слово вчителя.
16. Складання речень.
17. Письмо з пам'яті.

IV. Повідомлення теми й мети уроку.

V. Первинне сприйняття й усвідомлення нового матеріалу / Осмислення й застосування вивченого матеріалу.

1. Визначення значення слова.
2. Читання вірша.
3. Гра.
4. Списування із завданням репродуктивного характеру.
5. Робота з підручником.
6. Читання правила і його практичне застосування.
7. Диктант.
8. Робота з таблицею.
9. Робота над загадкою.
10. Порівняльний аналіз.
11. Складання слів зі складів.

Фізкультхвилинка.

VI. Узагальнення й закріплення, систематизація знань.

1. Робота зі словами та їх схемами.
2. Вибіркове списування.
3. Робота в парах із картками.
4. Робота над віршем.
5. Робота з підручником.
6. Читання вправи.
7. Перевірочна робота на картках.
8. Списування з творчим завданням.
9. Лексична робота.
10. Самостійна робота.
11. Робота зі словником.

VII. Підбиття підсумків навчальної діяльності. (Рефлексія)

1. Бесіда.
2. Проблемне питання (якщо учні відповіли на нього, то урок пройшов на «відмінно»).

VIII. Повідомлення домашнього завдання.

Математика

Вимоги до уроку математики

1. Обладнання уроку, раціональна організація робочого місця вчителя й учнів.
2. Заохочення учнів до активної розумової діяльності, творчості (створення проблемних ситуацій).
3. Формування в учнів свідомих, міцних обчислювальних навичок..

4. Робота із засвоєння математичної термінології.
5. Робота із засвоєння взаємозв'язку компонентів та результатів дій.
6. Формування вміння розв'язувати задачі (аналіз).
7. Організація творчої роботи над задачами.
8. Зворотний зв'язок між учителем і учнем.
9. Характер і обсяг домашнього завдання, готовність учнів до його виконання.
10. Відповідність рівня сформованості знань, умінь і навичок учнів програмовим вимогам.
11. Врахування принципів диференціації та індивідуалізації.
12. Науковість і доступність у викладанні математики.
13. Формування загально навчальних умінь і навичок.
14. Відповідність структури уроку його типу та меті.
15. Форми навчання (індивідуальна, парна, групова), їх доречність.
16. Раціональність розподілу й використання навчального часу.
17. Раціональне використання впра підручника.
18. Використання демонстраційних та індивідуальних наочних посібників.
19. Педагогіка співробітництва, співдружності і співтворчості вчителя й учнів.
20. Педагогічно виправданий контроль та облік знань, умінь і навичок. Об'єктивність оцінювання.

Вимоги до письмових робіт з математики

У 1 – 4 класах пропонується писати цифри висотою в одну клітинку, у 1 – 2 класах писати малі літери висотою в одну клітинку, а в 3 – 4 класах – 2/3 клітинки. Великі літери в усіх класах пишуть заввишки в півтори клітинки.

Для полегшення пошуків способів розв'язання задачі пропонується записувати текст задачі коротко, використовуючи різноманітні форми% малюнок, схему, таблицю, графічні умовні позначення, орієнтуючись на істотні опорні слова тексту.

Розв'язування задачі записувати з поясненням. Повну відповідь записувати, починаючи з 3 класу.

Творча робота над задачами

У процесі навчання в школі удосконалюється здатність школярів формулювати думки і робити висновки. Уміння міркувати, обґрунтовувати, доводити те або інше положення більш-менш упевнено і правильно теж приходить поступово і в результаті спеціальної організації навчальної діяльності. Розвиток мислення, вдосконалення розумових операцій, здатності розмірковувати залежить від методів навчання. Уміння логічно мислити, робити висновки без наочної опори, зіставляти твердження за певними правилами – необхідна умова успішного засвоєння навчального матеріалу. Широкі можливості в цьому плані дає розв'язування задач.

Основна робота з розвитку мислення повинна здійснюватись одночасно з роботою над задачею. Отже, в будь-якій задачі закладені великі можливості для розвитку логічного мислення. На практиці учні часто ознайомлюються із задачею і разом з учителем аналізують і розв'язують її. Але чи оримується з такої роботи максимум користі? Ні. Найбільшого ефекту можна досягти за умови використання різних форм творчої роботи над задачами.

Творча робота над задачами певного типу

1. Робота з невизначеними та переозначеними задачами:
  - доповнення неповної задачі необхідними числовими даними;
  - доповнення необхідної задачі необхідними зв'язками;
  - розв'язування задач із зайвими даними.
2. Самостійне складання задач учнями:
  - складання задач на основі спостережень за предметами, що оточують дітей, та їхніх практичних дій;
  - складання задач на вказані дії;
  - складання задач за розв'язанням;
  - складання задач певного типу;
  - складання задач за числовими даними;
  - складання обернених задач.

Творча робота над конкретною задачею

1. Зміни задач, що не змінюють їх структури:
  - зміна числових даних;
  - зміна порядку слідкування чисел;
  - зміна місця запитання;
  - зміна формулювання задачі;
  - зміна сюжету задачі.
2. Зміни елементів задачі, які змінюють її структуру:
  - зміна запитання;
  - зміна деяких зв'язків в умові задачі;
  - розширення задач.

Конструювання уроку математики (Методичні рекомендації)

Хід уроку

Характерною особливістю уроку математики є те, що робота над задачею, числовим виразом, рівнянням, геометричним матеріалом проводиться на всіх етапах уроку, але зміст такої роботи залежить від мети і типу уроку.

Хід уроку

- I. Організація класу до уроку.**
- II. Актуалізація опорних знань учнів.**
- III. Мотивація навчальної діяльності.**
- IV. Повідомлення теми уроку.**

V. Контроль, корекція й закріплення знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Усне опитування .
3. Бесіда.
4. Гра.
5. Індивідуальна робота.
6. Фронтальне опитування.
7. Додаткове завдання.
8. Завдання з логічним навантаженням.
9. Математичний диктант.
10. Заповнення блок-схем.
11. Тестування.
12. Робота над задачею.
13. Розв'язування завдань-віршів.
14. Робота з різними одиницями вимірювання.
15. Тест-контроль.
16. Математичний ланцюжок.
17. Змагання.
18. Графічний диктант.
19. Тренінг (приклад: заповнення таблиці за адресою).

VI. Сприйняття й осмислення нового матеріалу / Застосування учнями здобутих знань і дій у стандартних умовах / Творче перенесення знань, умінь і навичок у нові умови.

1. Підготовка до вивчення нового матеріалу.
2. Повідомлення вчителя.
3. Пояснення нового матеріалу.
4. Первинне закріплення.
5. Робота з підручником.
6. Виконання завдань з коментуванням.
7. Завдання на увагу.
8. Самостійне вивчення теми уроку.
9. Читання правила і його практичне застосування.
10. Створення проблемної ситуації.
11. Складання таблиці, схеми.
12. Складання числових виразів.
13. Робота над задачею.
14. Практична робота.
15. Читання й знаходження значень числових виразів.
16. Знаходження значення виразу різними способами.
17. Розв'язування прикладів ланцюжком.
18. Розв'язування кругових прикладів.
19. Порівняння чисел і числових виразів.
20. Усна лічба.
21. Геометричний матеріал.
22. Завдання на кмітливість.

Фізкультхвилинка.

VII. Закріплення й узагальнення знань учнів.

1. Аналіз і розв'язування задачі.
2. Складання задачі за коротким записом.
3. Розбір різних способів короткого запису умови задачі.
4. Порівняння задач.
5. Складання буквеного виразу.
6. Логічна задача.
7. Розв'язування завдань на розмірковування.
8. Складання й розв'язування завдання.
9. Самостійна робота.
10. Творча робота.
11. Робота в групах.
12. Робота в парах.
13. Колективно – групова робота.

VIII. Підбиття підсумків навчальної діяльності. (Рефлексія)

IX. Повідомлення домашнього завдання.

Я і Україна

Вимоги до уроку природознавства

1. Готовність учнів до сприйняття матеріалу уроку.
2. Оптимальність змісту інформації (глибина, логічність, дохідливість).
3. Науковий рівень викладання, вибір найбільш ефективних методів і форм роботи.
4. Обладнання уроку (демонстрування натуральних об'єктів, проведення дослідів).
5. Комплексне пізнання учнями природи і суспільства.
6. Реалізація пізнавальних, розвивальних, виховних можливостей матеріалу.
7. Залучення учнів до самостійного пошуку знань.
8. Знайомство з новим матеріалом у порівняльному плані.
9. Використання матеріалу місцевої природи.
10. Ознайомлення з природоохоронною роботою.
11. Уміння спостерігати зі змінами в природі, вести календар природи.
12. Сформованість навичок самостійної роботи.
13. Характер і обсяг домашнього завдання, готовність учнів до його виконання.
14. Формування загальнонавчальних умінь і навичок.
15. Відповідність рівня сформованості знань, умінь і навичок учнів програмовим вимогам.
16. Відповідність структури уроку його типу та меті.

17. Раціональність розподілу й використання навчального часу.
18. Педагогічно виправданий контроль та облік знань, умінь і навичок. Об'єктивність оцінювання.

Конструювання уроку природознавства (Методичні рекомендації)

Хід уроку

I Організація класу до уроку.

II Перевірка домашнього завдання.

1. Фронтальне опитування.
2. Перевірка письмового домашнього завдання.
3. Індивідуальне опитування.
4. Екологічна гра.
5. Перегляд плакатів.

III. Мотивація навчальної діяльності.

1. Створення проблемної ситуації.
2. Бесіда.
3. Проблемне питання.
4. Завдання на увагу.
5. Розгадування загадок, їх обговорення.
6. Створення проблемної ситуації на основі наявного в учнів досвіду.
7. Самоспостереження.

IV. Повідомлення теми й мети уроку.

V. Актуалізація опорних знань.

Бесіда.

VI. Первинне сприйняття й усвідомлення нового матеріалу.

1. Бесіда з елементами оповідання й демонстрацією різного ілюстративного матеріалу.
2. Робота зі складання схеми біля дошки.
3. Оповідання вчителя.
4. Бесіда.
5. Оповідання вчителя з елементами бесіди й використанням різної наочності.
6. Робота з текстами підручника.
7. Демонстрація дослідів.
8. Фронтальна практична робота.
9. Практична робота з малюнком підручника та текстовою інструкцією.
10. Евристична бесіда з метою розв'язання проблемної ситуації.
11. Демонстрація дослідів учителем за допомогою учнів-дослідників.
12. Фронтальна практична робота пошукового характеру.
13. Бесіда з метою усвідомлення прочитаного тексту.

VII. Закріплення й осмислення знань.

1. Дидактична гра.
2. Робота із заповнення схеми біля дошки.

3. Бесіда з метою остаточного розв'язання проблемного питання.
4. Розв'язування завдань морального змісту.
5. Самостійна робота в зошитах.
6. Робота з підручником.
7. Демонстрація діафільму.

VIII. Узагальнення й систематизація знань.

1. Робота в зошитах.
2. Робота зі схемою на дошці.
3. Фронтальна бесіда узагальнюючого характеру.
4. Робота біля дошки.
5. Робота із прислів'ями й прикметами.

IX. Підбиття підсумків навчальної діяльності. (Рефлексія).

X. Домашнє завдання.

Конструювання уроку громадянської освіти (Методичні рекомендації)

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності.

1. Установка на увагу.
2. Бесіда.

III. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Бесіда.
3. Вступне слово вчителя.
4. Фронтальне опитування.
5. Слухання й обговорення оповідань, повідомлень, творів.
6. Оповідання вчителя.
7. Робота із прислів'ями.
8. Дидактична гра.
9. Організація виставки книг.
10. Виконання вправ.
11. Сюжетно-рольова гра.
12. Створення класної виставки.
13. Робота над лексичним значенням слова.
14. Обговорення й виконання завдання.
15. Обговорення малюнків.
16. Коментар до домашнього завдання.
17. Слухання й обговорення притчі.

IV. Повідомлення теми й завдань уроку.

V. Первинне сприйняття й усвідомлення нового матеріалу.

1. Робота з підручником.
2. Бесіда.
3. Розгадування ребуса.

4. Повідомлення вчителя.
5. Робота над статтею.
6. Творча робота в групах.
7. Обговорення уривка.
8. Творче завдання.
9. Робота з прислів'ями.
10. Оповідання вчителя з елементами бесіди.
11. Тренінг.
12. Аналіз ситуацій.
13. Складання правил.
14. Ісценізація.

VI. Закріплення й осмислення знань.

1. Дидактична гра.
2. Робота із зошитом.
3. Бесіда.
4. Рольова гра.
5. Практична робота.
6. Вправи.
7. Читання й обговорення оповідання.
8. Самостійна робота з підручником.
9. Тестування.
10. Розбір ситуацій.
11. Складання правил.
12. Створення емоційності уроку.
13. Конкурси.
14. Озвучування малюнків, складання невеликих діалогів.
15. Словесне малювання.
16. Розучування ігор.
17. Робота в парах.
18. Робота в групах.

VII. Узагальнення й систематизація знань.

1. Робота з підручником.
2. Робота в зошитах.
3. Творча робота.
4. Підготовка до виконання творчого домашнього завдання.
5. Створення картотеки.
6. Вікторина.

VIII. Підбиття підсумків навчальної діяльності. (Рефлексія)

1. Обговорення висловлювань.
2. Бесіда.

IX. Домашнє завдання.

Творчо-пошукове завдання.

Образотворче мистецтво

Вимоги до уроку образотворчого мистецтва

1. Обладнання уроку, раціональна організація робочого місця вчителя та учнів.
2. Повідомлення теми і постановка навчальної мети.
3. Культура організації праці на робочому місці школяра (правила гігієни, техніки безпеки).
4. Розвиток уявлень і спостереження під час малювання на відповідні теми.
5. Рівень знань і вмінь учнів:
  - уміння спостерігати форму і колір, пропорції, взаємозв'язок частин і цілого;
  - уміння будувати малюнок за сприйманням характерних фрагментів моделі;
  - уміння вільно проводити лінії у різних напрямках;
  - уміння передавати на малюнку об'єм предметів.
6. Формування в учнів читати картину, виявляти свої почуття під час розгляду творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва.
7. Культура мовлення вчителя та учнів.
8. Виховна спрямованість уроку.
9. Раціональність розподілу й використання навчального часу.
10. Педагогіка співробітництва, співдружності і співтворчості вчителя й учнів.
11. Педагогічно виправданий контроль та облік знань, умінь і навичок. Об'єктивність оцінювання.

Під час аналізу мистецьких творів учитель не оцінює вірогідність версій учнів щодо картини, а тільки узгоджує або протиставляє їх відповіді один одному згідно з черговістю їх появи.

Особлива увага приділяється правильності використання мистецьких термінів та побудові речень. Вчитель допомагає учням правильно висловлювати свою думку та з повагою відноситись до версій інших, якими маловірогідними вони не здавались би на перший погляд. Вчимо дітей аргументувати для апеляції знаходити в самих картинах.

Під час проведення бесіди за картиною можливі такі питання:

1. Що відбувається на картині?
2. Що дає вам підставу так думати?
3. Яка пора року?
4. Якого кольору небо, листя?
5. Що привернуло увагу художника перед написанням твору?
6. Які предмети на картині здаються далекими, а які близькими ?
7. Що робить художник, щоб показати ці предмети далекими чи близькими?

7. Де знаходився художник під час написання твору?
8. Про що ви хотіли запитати художника, якби він був присутній тут?

Основи здоров'я

Конструювання уроку з основ здоров'я (Методичні рекомендації)

Хід уроку

I. Організація класу до уроку.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Бесіда.
2. Гра.
3. Перевірка вивченого матеріалу.
4. Тестування.
5. Аудіювання.

III. Повідомлення теми уроку.

IV. Первинне сприйняття й осмислення матеріалу.

1. Робота в парах.
2. Робота в групах.
3. Слово вчителя з елементами бесіди.
4. Робота з підручником.
5. Гра.
6. Практична робота.
7. Слово вчителя.
8. Бесіда.
9. Колективна робота.
10. Складання пам'яток.
11. Читання казки.
12. Читання віршів.
13. Складання правил.
14. Читання уривка.
15. Робота над приказками.
16. Творче завдання.
17. Інценівка й аналіз ситуацій.
18. Робота над прислів'ями.
19. Прослуховування аудіо запису.
20. Ігрові ситуації.
21. Робота над загадкою.
22. Створення й розв'язування проблемних ситуацій.
23. Розучування гри.
24. Аналіз ілюстрацій малюнків.

Фізкультхвилинка.

V. Узагальнення й систематизація знань.

1. Робота в зошиті.

2. Робота з підручником.
3. Робота із прислів'ями.
4. Розгадування кросворда.
5. Тестування.
6. Самостійна робота.

VI. Підбиття підсумків навчальної діяльності. (Рефлексія)

1. Бесіда.

Трудове навчання

Вимоги до уроку трудового навчання

1. Організація уроку (обладнання робочого місця вчителя й учнів, своєчасність початку уроку).
2. Готовність учнів до уроку (наявність спецодягу, стан робочих місць, забезпечення інструментами, заготівками, необхідним матеріалом).
3. Санітарний стан приміщення (освітлення, температурний режим, чистота).
4. Повторення теоретичного матеріалу.
5. Повторення прийомів роботи з інструментами, які будуть використані на уроці.

Повторення правил техніки безпеки під час застосування інструментів.

Рівень знань учнів.

Відповідність теми уроку програми.

Мотивація навчання.

Уміння вчителем керувати процесом формування знань, умінь і навичок учнів.

Профорієнтаційна спрямованість уроку.

Міжпредметні зв'язки.

Формування загально навчальних умінь і навичок.

Створення оптимального психологічного клімату на уроці.

Культура мовлення вчителя та учнів.

Контроль учителя за практичною діяльністю учнів та надання їм допомоги.

Індивідуальна оцінка якості виконання виробу кожного учня.

Організація прибирання робочих місць.

Фізкультура

Вимоги до уроку фізкультури

2. Підготовка вчителя до уроку:
  - зовнішній вигляд учителя;
  - підготовка місця заняття, обладнання до уроку.

3. Організація проведення уроку:
  - своєчасний початок і закінчення уроку;
  - розподіл часу на окремі частини й види вправ;
  - цілеспрямованість використання різних методів;
  - раціональне використання приміщення і спортивного інвентарю.
4. Навчально-виховна робота:
  - дотримання принципів навчання й виховання;
  - спостереження за правильністю виконання вправ і завдань, за поставою і диханням учнів;
  - забезпечення допомоги і страхування;
  - дозування і регулювання навантаження на уроці;
  - здійснення морального та естетичного виховання учнів.
5. Діяльність учителя на уроці:
  - загальна підготовка вчителя;
  - педагогічний такт;
  - характер ведення уроку.
6. Поведінка учнів на уроці:
  - дисципліна, виконання вказівок вчителя;
  - виявлення активності, ініціативи;
  - емоційність учнів;
  - стосунки учнів між собою;
  - стосунки учнів із вчителем.

Обсяг домашніх завдань

У 1-му класі домашні завдання не задаються.

У 2-4 класах обсяг навчального матеріалу для домашніх робіт повинен становити $\frac{1}{4}$ обсягу, виконаного на уроці і бути таким, щоб витрати часу на їх виконання не перевищували:

у 2-му класі -45хв;

у 3-му класі – 1год 10хв,

у 4-му класі – 1год 30хв.

Домашні завдання не рекомендується задавати на канікули, вихідні та святкові дні.

Індивідуальна форма навчання

Для здійснення індивідуального навчання учнів 1-4 класів за однотипними навчальними планами та навчальними програмами допускається об'єднувати учнів у групи, що дає змогу збільшити кількість навчальних занять на одного учня.

Алгоритм роботи вчителя-початківця в класах з малою наповнюваністю

1. Вивчити структуру програм Міністерства освіти і науки.
2. Ознайомитись з Типовими навчальними планами класів, розподілом годин на групу з двох, трьох або чотирьох учнів.
3. Скласти робочий навчальний план.
4. Підготувати календарні плани.
5. Відповідно до плану скласти розклад уроків.
6. Вивчати і використовувати інноваційні методики під час проведення уроків.
7. Провести вивчення особистості учнів класу.
8. Зібрати матеріали для самостійної роботи школярів з кожного предмета.
9. Здійснюйте індивідуальний підхід (диференціацію) у процесі навчання.
10. Відслідковуйте результативність використаних методів і технологій.

Індивідуальний навчальний план за наявності одного учня

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень			
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Навчання грамоти	2	-	-	-
Українська мова	-	2	2	2
Іноземна мова	-	0,5	0,5	0,5
Математика	1	1	1	1
Я і Україна	0,5	0,5	0,5	0,5
Художня праця, образотворче мистецтво, музика	1	0,5	0,5	0,5
Основи здоров'я та фізична культура	0,5	0,5	0,5	0,5
Всього годин	5	5	5	5

Індивідуальний навчальний план для групи з кількістю 2 учні

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень			
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Навчання грамоти	4	-	-	-
Українська мова	-	3,5	3,5	3,5

Іноземна мова	-	1	1	1
Математика	1,5	2	2	2
Я і Україна	1	1	1	1
Трудове навчання, образотворче мистецтво	1,5	1	1	1
Музика	0,5	0,5	0,5	0,5
Основи здоров'я та фізична культура	1,5	1	1	1
Всього годин	10	10	10	10

Індивідуальний навчальний план для групи з кількістю 3 учні

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень			
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Навчання грамоти	8	-	-	-
Українська мова	-	6	6	6
Іноземна мова	-	1	2	2
Математика	3	3,5	3	3
Я і Україна	1	1	1	1
Трудове навчання, образотворче мистецтво	1	1	1	1
Музика	0,5	0,5	0,5	0,5
Основи здоров'я та фізична культура	1,5	2	1,5	1,5
Всього годин	15	15	15	15

Індивідуальний навчальний план для групи з кількістю 4 учні

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень			
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас
Навчання грамоти	8	-	-	-
Українська мова	-	7	7	7
Іноземна мова	-	2	2	2
Математика	4	4	4	4
Я і Україна	1	1	2	2
Трудове навчання	2	1	1	1
Образотворче мистецтво	1	1	1	1
Музика	1	1	1	1
Основи здоров'я	1	1	0,5	0,5

Фізична культура	2	2	1,5	1,5
Всього годин	20	20	20	20

Інтерактивні технології навчання

Мета інтерактивного навчання - створювання комфортних умов навчання, при яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес.

Інтерактивне навчання – це навчання занурене у спілкування, діалогове навчання, що відноситься до педагогічних технологій на основі ефективності управління й організації навчального процесу.

Основними формами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія учнів у парах і мікрогрупах.

Варіанти дискусійного навчання

Дискусія – використовується лише тоді, коли учні навчилися працювати в групах та засвоїли технології вирішення проблем. Її метою є вдосконалення навичок дискутування.

1. Об'єднати учнів у групи (8-10 учнів у кожній).
2. Одна група розташовується в центрі класу, а решта учнів разом з учителем розміщується довкола них. Вони є спостерігачами, а також мають оцінювати дискусію. За кожним із них вчитель «закріплює» одного з учасників дискусії, якого вони будуть оцінювати.
3. Тривалість дискусії від 8 до 20 хвилин, залежно від теми.
4. У своїй роботі учасники користуються планом.
5. Тільки за відсутності бажаних щось додати по суті до сказаного можна переходити до наступного пункту плану дискусії.
6. Учитель має керувати процесом обговорення.

Культура ведення дискусії

- 1.Вдумайтесь в зміст теми, перш ніж доводити свою думку.
- 2.Доводьте свої думки аргументовано.
- 3.Висловлюйтеся чітко, зв'язними реченнями, а не вигуками і жестами.
- 4.Говоріть по черзі, а не всі одночасно.
- 5.Не перебивайте того, хто говорить.
- 6.Поважайте всі висловлені думки.
- 7.Не змінюйте тему дискусії.
- 8.Намагайтеся заохочувати до участі в дискусії інших.

Метод «Прес» - використовується при обговоренні дискусійних питань та при проведенні вправ, у яких потрібно посісти й чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. Метод навчає учнів виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших.

1. Роздайте матеріали, у яких зазначено чотири етапи методу «Прес».
2. Поясніть механізм етапів.
3. Запропонуйте бажаним спробувати застосувати цей метод до будь якої проблеми на їхній вибір.
4. Перевірте, чи розуміють учні механізм застосування методу.
5. Запропонуйте учням спробувати самим.

Варіанти кооперативного навчання

Робота в парах – ефективна на початкових етапах навчання учнів роботи у малих групах.

1. Поставте запитання.
2. Поясніть питання.
3. Дайте 1-2 хвилини для продумування можливих відповідей або рішень індивідуально.
4. Об'єднайте учнів у пари, визначте, хто з них буде висловлюватись першим.
5. Дайте час на мпільне обговорення.
6. Кожна пара представляє результати роботи.

При роботі в парі зверніть увагу на:

- мову тіла: сідати обличчям до товариша, нахиліться вперед, дивитися в очі співрозмовнику;
- допомагайте один одному говорити, кивайте головою, посміхайтесь, використовуйте слова так-так;
- ставте додаткові запитання товаришу, щоб уточнити його думку;
- висловлюйтесь чітко, пояснюйте свої думки, наводьте приклади, не перебивайте один одного.

Карусель – ефективна для одночасного включення всіх учасників в активну роботу з різними партнерами зі спілкування для обговорення дискусійних питань.

Методичний коментар. Для організації такої форми роботи вчитель повинен розставити стільці для учнів у два кола. Учні, що сидять у внутрішньому, розташовані спиною до центру, а в зовнішньому – обличчям. Внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє – рухливе: за сигналом учителя всі його учасники пересуваються на один стілець вправо і опиняються перед новим партнером. Потрібно пройти все коло, виконуючи поставлене завдання.

1. Підготуйте запитання для товаришів на обрану тему. Запишіть їх на окремих картках, на звороті пишеть своє ім'я.
2. Займіть місце у внутрішньому або зовнішньому колі «каруселі».

Робота в групах – ефективна тільки в тих випадках, коли завдання вимагає спільної, а не індивідуальної роботи для вирішення складних проблем.

1. Об'єднайте учнів у групи (3-5 чоловік).

2. Запропонуйте їм пересісти по групах.
3. Повідомте учням про ролі, які вони повинні розподілити між собою і виконувати під час групової роботи.

Спікер (керівник):

- зачитує завдання;
- організовує порядок виконання;
- пропонує учасникам групи висловлюватися по черзі;
- заохочує групу до роботи;
- підбиває підсумки;
- визначає доповідача.

Секретар: веде записи результатів роботи.

Посередник: стежить за часом, заохочує групу до роботи.

Доповідач: чітко висловлює думку групи, доповідає про результати роботи групи.

4. Дайте кожній групі конкретне завдання й інструкцію щодо організації роботи.
5. Стежте за часом.
6. Забезпечте нагороди.
7. Під час роботи обійдіть їх, запропонувавши допомогу.
8. Запропонуйте групам подати результати роботи.
9. Прокоментуйте роботу груп.

Акваріум – ефективний тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи та для розвитку навичок спілкування в малій групі, вдосконалення вміння дискутувати та аргументувати свою думку.

1. Об'єднайте учнів у групи по 4 -6 осіб.
2. Пропонуйте їм ознайомитися із завданням.
3. Одна з груп сідає у центр класу й отримує завдання, сформульоване приблизно так:
  - прочитайте завдання в голос;
  - обговоріть його в групі;
  - за 3-5 хвилин дійдіть спільного рішення;
4. Поки діюча група займає місце в центрі, вчитель знайомить решту класу із завданням і нагадує правила дискусії у малих групах.
5. Групі пропонується вголос обговорити можливі варіанти розв'язання проблемної ситуації.
6. Учні, що знаходяться у зовнішньому колі, слухають, не втручаючись у хід обговорення.

Варіанти колективно-групового навчання

Мікрофон – різновид загально групового обговорення. Надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

1. Поставте запитання класу.

2. Запропонуйте класу якийсь предмет (ручку, олівець тощо), що виконуватиме роль уявного мікрофона. Учні передаватимуть його одне одному, по черзі беручи слово.
3. Запропонуйте учням говорити лаконічно й швидко (0,5 – 1 хвилину).
4. Не коментуйте і не оцінюйте подані відповіді.

«Мозковий штурм» - використовується для вироблення кількох рішень конкретної проблеми. Її мета – зібрати від усіх учнів якомога більше ідей щодо розв’язання проблеми протягом обмеженого періоду часу. Спонукає учнів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки.

1. Поставте запитання класу.
2. Запропонуйте всім висловити ідеї, коментарі, навести фрази чи слова, пов’язані з цією проблемою.
3. Запишіть усі пропозиції на дошці чи на великому аркуші паперу в порядку їх виголошення без зауважень, коментарів чи запитань.
4. Заохочуйте всіх до висування якомога більшої кількості ідей.
5. На завершення обговоріть й оцініть запропоновані ідеї.

Навчаючи – учись «Броунівський рух» - використовується під час вивчення блоку інформації або при узагальненні та повторенні вивченого. Дає можливість учням узяти участь у передачі своїх знань однокласникам. Створює загальну картину понять і фактів, що їх необхідно вивчити на уроці.

1. Підготуйте картки з фактами, що стосуються теми уроку, по одній на кожного учня.
2. Роздайте картки.
3. Протягом кількох хвилин учні читають інформацію на картці. Перевіте, чи розуміють вони прочитане.
4. Запропонуйте їм ходити по класу і знайомити зі своєю інформацією інших однокласників.
5. Учень може одночасно говорити тільки з однією особою, щоб поділитися своїм фактом і самому отримати інформацію від іншого учня протягом відведеного часу.
6. Після завершення вправи запропонуйте розповісти, відтворити отриману інформацію.
7. Проаналізуйте та узагальніть отримані тим знання. Відповіді запишіть на дошці.

Ліворука дитина: особливості роботи з нею

Тест на визначення провідної руки

1. Перед дитиною покласти декілька сірникових коробок і попросити знайти сірник в одній із коробок. Провідною вважається та рука, що здійснює активні дії (відкриває і закриває коробку).

2. Запропонувати дитині декілька пляшок із кришками, що закручуються. Провідною вважається та рука, що виконує активні дії.
3. Перед дитиною лежить маленький м'ячик. Попросіть його підняти. Рекомендується повторити процедуру кілька разів.
4. Запропонувати дитині розв'язати декілька (зав'язаних не туго) вузликів з шнура або мотузка. Ведучою вважається рука, яка розв'язує вузол, а інша рука тримає вузол.
5. Попросити дитину поаплодувати своєму улюбленому мультфільму. Провідною вважається активніша і рухливіша рука, що здійснює ударні рухи об долоню другої руки.
6. Запропонувати дитині взяти до рук годинник і завести його. Провідною вважається рука, яка повертає важіль годинника, а друга – тримає годинник.
7. Програти з дитиною в гру «Сорока-білобока» і подивитися: пальцями якої руки дитина малює круги. Провідною вважається рука, пальцями якої дитина малює круги на долоні другої.
8. Запропонувати дитині взяти зі столу улюблену м'яку іграшку і погладити її, тримаючи в руці. Зазвичай провідна рука гладить.

Якщо більшість завдань дитина виконує лівою рукою, то можна припустити, що у дитини ліворукість (правопівкульність). Дітей, які добре володіють і правою, і лівою рукою, називають амбідекстрами.

Рекомендації щодо роботи з ліворукими дітьми

1. Початок будь-якого заняття потрібно вибудовувати з опорою на попереднє: пригадати, що робили, тобто враховувати закономірності пам'яті правопівкульних людей – від сьогоднішнього до минулого.
2. Необхідно створювати психологічно комфортну і незвичайну, творчу атмосферу.
3. Надавати дитині можливість зануритися в атмосферу того, що відбувається, і самотіно сформувати якийсь образ (потрібно враховувати, що шультги відрізняються цілісним сприйняттям, образ у них формується разом із подією).
4. Мовлення під час спілкування з такою дитиною повинне бути образним, емоційним; бажано підкріплювати слова наочними образами, оскільки будь-яка картинка, запах або музика дадуть дитині більше інформації, ніж слово.
5. Краще займатися різноманітними, але близькими один до одного видами діяльності, що не вимагають постійної зміни місця і положення в просторі.
6. Необхідно пам'ятати, що шультги спираються на свою суб'єктивну думку, тому вони не особливо зважають на думку оточуючих.
7. Шультги швидко втомлюються, тому необхідно їх ознайомити з різними видами відпочинку: вдихання приємних ароматів, релаксація

тощо. Але при цьому слід урахувати, що ліворукі діти більше піддаються навіюванню, тому релаксацію доцільніше проводити з елементами сугестії (навіювання).

Під час підготовки ліворуких дітей до школи слід урахувати, що на суасному етапі випускаються канцелярські товари для таких дітей:

- 2) особливість ручок, олівців, фломастерів полягає у тому, що виїмка на корпусі розташована таким чином, що рука «лягає» правильно, набуваючи зручного положення;
- 3) шкала в лінійках написана «навпаки» - не справа на ліво, а зліва направо;
- 4) кільце в ножицях для захоплення зроблене під ліву руку (воно більше);
- 5) лезо в точилах із лівим заточуванням, що дозволяє дитині тримати точило в правій руці, а олівець – у лівій. Обертальні рухи кистю здійснюються «від себе» (правильно і зручно).

Продуктивні види діяльності, що розвивають дрібну моторику рук і координацію рухів

1. Розфарбовування олівцем із чергуванням натиску.
2. Копіювання візерунків на прозорий папір.
3. Заняття із пластиліном, глиною.
4. Аплікації: вирізування, відщипування.
5. Нанизування намиста.
6. Застібання гудзиків, гачків, шнурування.
7. «Тактильне» розучування букв: обведення букв пальчиком (букви вирізані з дрібного наждакового або оксамитного паперу).

Підготовка ліворукої дитини до засвоєння графічної навички письма

На першому, другому і третьому етапах підготовки до навчання письма основне – це навчити дитину правильно сидіти, тримати ручку і правильно розташовувати аркуш зошита (паперу) на столі. Найголовніше – зафіксувати увагу на правильному напрямі руху (за стрілкою). Основна вимога, яка ставиться до ліворукої дитини, - лінії повинні бути рівними. Педагог має пам'ятати, що для ліворукої дитини орієнтування у просторі і, зокрема, на аркуші паперу – це значна проблема, і тому її необхідно цього вчити, терпляче пояснюючи і показуючи, «що є що».

На четвертому етапі у дитини формують уміння бачити паралельність ліній, малювати і писати їх паралельними. Учневі пояснюють, що всі вертикальні і похилі штрихи пишуться згори вниз, горизонтальні – зліва направо й обов'язково показують, як потрібно писати ці елементи.

На п'ятому етапі відпрацьовують письмо верхніх і нижніх, правих і лівих напівовалів, з напрямками рухів праворуч і ліворуч. Кисть руки, що пише, має спиратися тільки на мізинець.

Шостий етап передбачає формування уміння писати овали і кола. Під час виконання цих завдань потрібно попросити учня тримати ручку вільно (без опори на мізинець).

Завдання **сьомого етапу** спрямовані на формування в учня уміння вільно пересувати руку в рядку, що є дуже важливим у процесі навчання письма. Основне завдання – пересувати руку зліва направо за лінією письма.

Восьмий етап вже безпосередньо наближає дитину до письма. На цьому етапі вводяться обмежувальні лінії, дітей учать писати графічні елементи, де середина рядка, де верхня лінія, що обмежує рядок, де нижня, де додаткові лінії.

Дев'ятий етап передбачає підготовку ліворукої дитини до курсивного письма. Ефективними на цьому етапі є завдання на «деконструювання» та «конструювання» букв, які дозволяють удосконалювати зорове сприйняття, зорово-моторні координації.

Під час опрацювання ліворукою дитиною кожного графічного елемента необхідно дотримуватися певної послідовності дій:

8. Пояснити, як пишеться графічний елемент (буква).
9. Показати зразок виконання руху, написання графічного елемента.
10. Виконання руху під диктовку в уповільненому темпі. Під час роботи не відволікати увагу учня, а після її закінчення детально розібрати, чи все зроблено правильно.
11. Після пояснення і показу попросити дитину продиктувати дорослому, що і як потрібно робити, при цьому дорослий сам має виконати завдання.
12. Повторення інструкції. Учень може сам виконати дію або ця «дія виконується дорослим» «під контролем» та за інструкцією дитини.
13. Самостійне виконання дії дитиною. Рухи виконуються під контролем дорослого, але за умови самостійного оцінювання дитиною правильності написання.

Посадка ліворуких дітей під час письма

2. Сидіти слід прямо, не торкаючись грудьми стола. Ноги всією ступнею стоять на підлозі або підставці, голова трішки нахилена вперед.
3. Потрібно сидіти за столом завжди ліворуч від свого сусіда, щоб не заважати одне одному під час письма або малювання.
4. Настільна лампа розміщується праворуч.
5. Руки лежать на столі так, щоб лікоть лівої руки трохи виступав за край столу, права – на столі, притримує зошит.

6. Кисть лівої руки має бути звернена до поверхні столу. Точки опору для кисті – фаланга трохи зігнутого мізинця й нижня частина долоні.

Прийоми тримання ручки

1. Дзеркальне відображення «праворукого положення» неефективне, воно лише ускладнює процес навчання.
2. Кисть лівої руки з ручкою над рядком – як правило, саме так діти намагаються писати – цей спосіб незручний, рука дитини швидко втомлюється.
3. Кисть лівої руки з ручкою під рядком – найзручніший і найефективніший.

Не рекомендується вимагати «правильного» нахилу при письмі.

Категорично заборонено вимагати безвідривного написання.

Бібліографія

1. Л.Тищенко. Циклограма роботи класовода // Початкова освіта- 2007 - № 33-34 – с.2-4.
2. В.Молода В.Мала. Оформлення кабінетів // Сільська школа України – 2005 - №10 (120) – с.15-16.
3. Поради молодому вчителю// Завуч – 2010 - №27(429) – с.11-12.
4. Самоаналіз уроку // Завуч – 2010 -27(429) –с.11-12.
5. М.Гудь. Обдаровані діти // Початкова освіта – 2010 - №39 (567) – с.6.
6. Г.Лищенко. Творча робота над задачами // Початкова освіта – 2010 - № (568) – с.3-7.
7. О.Проценко. Особливості розвитку та навчання ліворуких дітей // Початкова освіта – 2010 - № 33-34 (561 – 562) –с. 43.
8. С.Бойчук. Крокуємо разом // Початкова освіта – 2010 – 33-34 (561-562) – с.51-53.
9. Л.Кравчук. Урок – унікальна і неповторна дидактична форма навчання і виховання // Початкова освіта – 2010 – с.3-7.
10. А.Грибань. Усі ми родом із дитинства // Початкова освіта – 2010 - №1 (529) – с.22-23.
11. Л.Бурлаєва. Інтерактивні технології в таблицях // Управління школою – 2005 - № 16-18 (100-102) – с. 49-54.